

Moskeebrand in Helden

Evaluatie van de aanpak
en lessen voor de toekomst

dr. Rob Witte
drs. Paul Brassé
drs. Krista Schram

Moskeebrand in Helden

Moskeebrand in Helden

Evaluatie van de aanpak en lessen voor de toekomst

dr. Rob Witte, drs. Paul Brassé en drs. Krista Schram

FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling
(Programma Jeugd & Veiligheid)
i.s.m. het Interventieteam Interetnische Spanningen
Utrecht, oktober 2005

Uitgave

FORUM – Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling
Postbus 201, 3500 AE Utrecht
www.forum.nl

Tekst en concept

Dr. Rob Witte (FORUM)
Drs. Paul Brassé (FORUM)
Drs. Krista Schram (FORUM)

Redactie

Frans van der Heijden, Amsterdam

Foto's

Gemeente Helden, Paul Brassé

Lay-out en druk

Millpress, Rotterdam

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door de gemeente Helden, het Interventieteam Interetnische Spanningen en het FORUM-Programma Jeugd & Veiligheid

Inhoud

INLEIDING	7
1 DE MOSKEEBRAND IN Z'N CONTEXT	11
Landelijk: een gespannen klimaat	11
Helden: een reeks van incidenten	12
2 WAT GEBEURDE ER OP 13 NOVEMBER 2004?	15
3 NABRANDERS – DE MAATSCHAPPELIJKE EFFECTEN	19
Op korte termijn: een weekend van aanpakken	19
Middellange termijn: de weken na de brand	22
De langere termijn: hoe nu verder?	27
4 EEN ANALYSE VAN DE AANPAK	29
Opschaling en beGRIPsverwarring	29
Optreden naar de media	30
Communicatie met de bevolking	33
Afstemming tussen de ketenpartners	35
Visie op het jeugdbeleid	37
Aanpak van interetnische spanningen	41
5 LESSEN UIT DE HELDENSE BRAND	45
Crisismanagement: organiseer en communiceer	45
Preventie met beleid: voorkómen is beter	50
BIJLAGEN	55

Inleiding

Helden (Limburg), zaterdag 13 november 2004. Om 5.45 uur wordt brand ontdekt in de moskee van de dorpskern Panningen. De brandweer is snel ter plaatse en weet het vuur spoedig onder controle te krijgen. De gebedsruimte gaat echter geheel verloren.

Een gebeurtenis van deze omvang haalt doorgaans slechts de plaatselijke krant. Maar in dit geval trok de brand tot ver over de landsgrenzen de aandacht: van Amerika tot Japan deden de TV-journaals verslag. Dat had alles te maken met wat er elf dagen eerder in Amsterdam was gebeurd: op 2 november werd daar de cineast en publicist Theo van Gogh op straat vermoord. De dader bleek een moslim-extremist, dus in de journalistiek was later de *link* gauw gelegd.

Wekenlang stond Helden, een kerngemeente op het Limburgse platteland met 20.000 inwoners, in het brandpunt van de belangstelling – niet alleen van de media maar ook van de bovenlokale overheden. Zo kreeg de gemeente bezoek van de Limburgse Commissaris van de Koningin en de minister van Onderwijs. In de landspolitiek leidde de moskeebrand, samen met soortgelijke incidenten, tot een verbreding van de aandacht. De teneur: niet alleen de radicalisering onder islamitische jongeren moet worden aangepakt, ook de extreemrechtse en racistische reacties daarop vereisen stringente maatregelen.

Interventieteam evalueert aanpak

Vijf weken na de brand in Helden installeert minister Verdonk (Vreemdelingenzaken en Integratie) vier Interventieteams. Hun opdracht: adviseer gemeenten over onderwerpen op het gebied van respectievelijk Veiligheid en Jeugd, Interetnische Spanningen, Relationele Druk en Geweld, en Toegankelijkheid¹. De teams worden georganiseerd en ondersteund door FORUM. Tot de vorming van de Interventieteams was al begin 2004 besloten, dus die stond los van de moskeebrand en de moord op Van Gogh. Wat niet wegneemt dat de installatie op een goed moment kwam: het team Interetnische Spanningen kon meteen aan de slag.

Begin 2005 neemt dit team contact op met de gemeente Helden. In het daaropvolgende gesprek ontstaat het idee om de moskeebrand en de gemeentelijke aanpak van de gevolgen te evalueren. Het doel hiervan is tweeledig: enerzijds kan Helden zelf leren van zijn optreden, anderzijds kan het tips en handreikingen voor andere gemeenten opleveren.

In samenwerking met het Programma Jeugd & Veiligheid van FORUM² neemt het Interventieteam de evaluatie ter hand. Eind april 2005 interviewt het onderzoeksteam

¹ Voor meer informatie over de Interventieteams, zie www.FORUM.nl. Hier zijn het contactadres en een informatieve brochure te vinden.

² Binnen het Programma Jeugd & Veiligheid wordt onder meer aandacht besteed aan interetnische spanningen, met name aan de rol daarbij voor burgemeester en lokale driehoek (crisismanagement), jongerenwerk en communicatiemedewerkers.

een twintigtal betrokkenen: bestuurders, professionals en (allochtone) vrijwilligers.³ Daarnaast worden gemeentelijke documenten en mediaberichten over de brand en de directe nasleep doorgenomen.

Méer dan rook- en waterschade

Het rapport dat nu voor u ligt is het verslag van deze evaluatie. De brand zelf, geen calamiteit zoals in de meeste rampenplannen omschreven, speelt hierin slechts een bijgeschikte rol. Dit in tegenstelling tot de maatschappelijke effecten van de brand, want die zijn vele malen groter dan de rook- en waterschade aan de moskee. De lokale en regionale instanties hebben geanticipeerd op deze effecten. De evaluatie richt zich dan ook vooral op de maatschappelijke kant van het incident en minder op de operationele aanpak.

De moskeebrand wordt in dit rapport binnen de context geplaatst van een lange reeks van interetnische incidenten, zowel lokaal als nationaal. Die incidenten zijn mogelijk uitingen van spanningen tussen bevolkingsgroepen. Volgens de onderzoekers staat de brand niet op zichzelf, maar moet die gezien worden tegen de achtergrond van oplopende interetnische spanningen. Deze definiëren zij als ‘spanningen tussen groepen mensen, die eventueel leiden tot (gewelddadige) incidenten in het publieke domein, waarbij de betrokkenen zelf en/of de buitenwereld de oorzaken (deels) zoeken in etnische verschillen’.⁴

In de praktijk blijken lokale spanningen vaak het eerst aan de oppervlakte te komen onder jongeren. Dit is logisch, want (groepen) jongeren worden onvermijdelijk en veelvuldig met elkaar geconfronteerd. Waar volwassenen zich zonder veel moeite kunnen terugtrekken in eigen kring, komen jongeren elkaar tegen op straat, op school en in het uitgaansleven. Ook speelt identiteitsontwikkeling een rol in het socialisatieproces van jongeren. Bij de ontwikkeling van een eigen identiteit nemen zij tegelijkertijd feller en duidelijker afstand van anderen. Dit uit zich onder meer in verscherpte tegenstellingen en uitingen tussen jeugdsubculturen. Dat spanningen zich vaak het eerst onder jongeren manifesteren, wil echter niet zeggen dat ze tot deze groep beperkt blijven. Vaak is er sprake van bredere tegenstellingen – van animositeit tot vijandigheid – tussen lokale bevolkingsgroepen, waardoor jongeren (mede) worden beïnvloed.

(H)erken de voorgeschiedenis

Interetnische spanningen hoeven niet per definitie een lange voorgeschiedenis te hebben. Ook dragen ze niet altijd *van meet af aan* een interetnisch karakter. Een bepaald incident, zoals de moskeebrand in Helden, kan om wat voor reden dan ook (en voor velen onverwacht) leiden tot spanningen tussen etnische groepen. Vaak blijkt dan achteraf dat er toch een geschiedenis van groeiende tegenstellingen is geweest, die echter pas na het incident wordt herkend.

³ Zie bijlage 1 voor een lijst van geïnterviewde personen.

⁴ R. Witte, M. Veenstra, K. Schram en F. Kors, *Interetnische Spanningen. Een Draaiboek*; Sdu Uitgevers, Den Haag 2003.

De (h)erkenning van een langere voorgeschiedenis van interetnische spanningen is van cruciaal belang. Een incident als een geïsoleerd feit beschouwen, doet namelijk geen recht aan de voorafgaande ontwikkelingen noch aan de context waarbinnen het incident plaatsvindt. In een losstaand incident is duidelijk wie ‘dader’ en wie ‘slachtoffer’ is, terwijl in een *reeks* van incidenten doorgaans sprake is van wisselend dader- en slachtofferschap. Het is niet verstandig om de schuldvraag van de spanningen en de incidentenreeks op basis van één incident uitsluitend neer te leggen bij één van de betrokken partijen. Dit kan immers gemakkelijk worden opgevat als ‘partijkiezen’ en leiden tot maatschappelijke onrust en verdere escalatie.

Uiteraard moeten daders van ernstige incidenten justitieel worden vervolgd. Dit is echter primair een taak voor politie en justitie. De gemeente – met de burgemeester in de rol van verbindend leider – dient zo neutraal mogelijk op te treden, partijen bij elkaar te brengen en spanningen en tegenstellingen beter te leren kennen en begrijpen. Een doordacht optreden is van doorslaggevend belang om escalatie te voorkomen en spanningen op langere termijn effectief aan te pakken.

Hoe is dit rapport opgebouwd?

In hoofdstuk 1 plaatsen we eerst de gebeurtenissen in Helden in de landelijke en lokale context: wat speelde er voorafgaand aan de brand? Vervolgens geeft hoofdstuk 2 een beschrijving van hoe er in de eerste uren met de brand zelf werd omgegaan. Hoofdstuk 3 richt de aandacht op de Heldense aanpak van de maatschappelijke gevolgen: wat ondernam de gemeente op korte, middellange en langere termijn? De volgende vraag is: in hoeverre was dat optreden goed, en waar zou het beter kunnen? Na deze analyse in hoofdstuk 4 besluiten we de rapportage met een aantal ‘lessen’ en tips: hoe kunnen gemeenten in soortgelijke situaties het beste handelen?

1 De moskeebrand in z'n context

De moskeebrand in Helden staat niet op zichzelf. Dat wil zeggen: hij paste in een reeks grote en kleinere incidenten, zowel landelijk als in de gemeente zelf. We beschrijven hierna in het kort de nationale en lokale context, overigens zonder directe 'een-op-een'-verbanden te leggen. Maar die context is wél van belang voor het inschatten en begrijpen van de gebeurtenissen in Helden en de maatschappelijke effecten ervan. Wat speelde er voorafgaand en ten tijde van de brand?

Landelijk: een gespannen klimaat

Elf dagen voor de brand, op dinsdag 2 november 2004, wordt de cineast en publicist Theo van Gogh in Amsterdam op straat vermoord. De dader is een Nederlandse jongere van Marokkaanse afkomst, die – zo blijkt uit de brief die hij achterlaat op het lichaam van Van Gogh – islamitisch en geradicaliseerd is. Nederland is te klein voor de schok en ontzetting die de moord teweegbrengt. 's Avonds wordt in Amsterdam een massale 'lawaaidemonstratie' gehouden. De media maken dagenlang overuren met extra rapportages, interviews en achtergronden.

Daar blijft het niet bij. De dag na de moord worden, verspreid over heel Nederland, tien islamitische jongeren aangehouden op verdenking van terrorisme. Bij een arrestatiepoging in het Haagse Laakkwartier ontploft een granaat. Er volgt een belegering van het pand, die de hele dag duurt en waarvan de media van minuut tot minuut verslag doen. 's Avonds worden twee jongeren overmeesterd, die tot de zogenaamde Hofstadgroep zouden behoren: een van terrorisme en samenspanning verdachte groep geradicaliseerde moslimjongeren, waartoe ook de verdachte van de moord op Van Gogh wordt gerekend.

Brandstichting en bekladding

In de daaropvolgende dagen doen zich op veel plaatsen in Nederland incidenten voor die vermoedelijk in verband staan met de moord van 2 november (zie het overzicht op pagina 12). Aanvankelijk zijn vooral moskeeën het doelwit van brandstichting of bekladding, maar later worden ook diverse kerken en scholen van andere gezinden getroffen.

Het gespannen klimaat in Nederland is echter niet alleen terug te voeren op de moord op Theo van Gogh. Sinds de aanslagen in Amerika (11 september 2001) is op veel terreinen – politiek, maatschappelijk, in de media – de situatie verscherpt en de spanning verder 'opgevoerd'. Denk aan de campagnes rond de nationale en lokale verkiezingen in 2002, de moord op Pim Fortuyn (6 mei 2002), de oorlog in Irak (voorjaar

Directe nasleep van 2 november 2004 – een greep uit de incidenten

5 november:

- IJsselstein: molotovcocktail naar moskee gegooid
- Utrecht: brandstichting in moskee Zuilen

6 november:

- Groningen: brandstichting in moskee

7 november:

- Rotterdam: brandstichting in Mevlana-moskee
- Rotterdam-Oost: moskee beplakt met papieren varkenskoppen
- Amsterdam: gebouw van Marokkaanse organisatie (EMCEMO) beklad
- Huizen: poging tot brandstichting moskee
- Breda: brandstichting in moskee

8 november:

- Eindhoven: explosie in islamitische school
- Utrecht: brandstichting in kerk
- Amersfoort: brandstichting in kerk

9 november:

- Rotterdam: bij Marokkaans consulaat uitwerpselen naar binnen gegooid
- Uden: islamitische Bedir-school in brand gestoken
- Boxmeer: brandstichting in Pauluskerk
- Rotterdam: brandstichting in twee kerken

10 november:

- Heerenveen: brandstichting in moskee
- Eindhoven: brandstichting in rooms-katholieke school
- Rotterdam: brandstichting in gereformeerde school

11 november:

- Veendam: moskee en gemeentehuis beklad
- Venray: poging tot brandstichting in moskee

2003), de moord op docent Van Wierden van het Haagse Terra College (januari 2004) en de terroristische aanslag in Madrid (11 maart 2004).⁵

Helden: een reeks van incidenten

De moskeebrand kwam voor velen in Helden als een verrassing. Toch werd de Limburgse gemeente al het hele jaar geplaagd door incidenten, zoals blijkt uit het overzicht op pagina 13. Vaak leek het daarbij te gaan om uitingen van vreemdelin- genhaat en islamofobie. Ook deden zich confrontaties en vechtpartijen voor tussen autochtone en allochtone jongeren. Overigens zijn er geen bewijzen dat de betrokkenen (steeds) uit dezelfde kring of hoek kwamen.

⁵ Daarnaast is sinds de jaren '60 op gezette tijden een toename van incidenten en aanslagen op minderheidsgroepen te zien geweest (zie R. Witte, 1996).

Gebeurtenissen in Helden vóór 13 november 2004		
Datum	Gebeurtenis	Opmerkingen
December 2003	Jeugdhonk 'Container 88' wordt gesloten	De container was van binnen behangen met extreemrechtse vlaggen en posters. In de gemeente Helden bestaan zo'n 45 'keten', particuliere plekken waar jongeren bij elkaar komen
14 januari 2004	Racistische graffiti in Panningen	Idem op 1/3, 13/4, 28/8, 30/8 en 9/9
24 januari 2004	Ruit van de moskee in Helden ingegooid	
5 april 2004	Poging tot brandstichting in de moskee	Zes jongeren uit de dorpskernen Helden en Panningen worden hiervoor aangehouden
18 april 2004	Personenauto bekrast met <i>White Power</i> -teken	
26 mei 2004	Bevrijdingsmonument bekrast met hakenkruis	
8 augustus 2004	Dreigende vechtpartij tussen Marokkaanse en autochtone jongeren tijdens de kermis	De vechtpartij wordt in de kiem gesmoord
11 augustus 2004	Stickers met racistische leuzen op de moskee geplakt	
11 september 2004	Vechtpartij tussen allochtonen en autochtonen in Lonsdale-kleding	In totaal waren hierbij ongeveer 20 personen betrokken
1 - 4 oktober 2004	Gebouwen en standbeelden in Helden beklad met hakenkruizen, <i>White Power</i> -tekens, en Sieg Heil-leuzen	Drie jongeren uit Maasbree en Helden, waarvan een tweetal in Lonsdale-kleding, worden hiervoor opgepakt
2 november 2004 (moord Van Gogh)	Bedreiging gericht aan de moskee	Er wordt geen aangifte gedaan, omdat het bestuur "geen slapende honden wakker wil maken"
5 november 2004	Vechtpartij bij discotheek Apollo tussen allochtone en autochtone jongeren, de laatsten getooid in Lonsdale-kleding	De politie zet noodhulpenheden in
In dezelfde week	Bedreiging (telefonisch en later op straat) van een gemeenteraadslid	Het raadslid wordt toegevoegd dat ze "naar haar eigen land terug moet"
10 november 2004	Discotheek Apollo last z'n activiteit af	Dit gebeurt na overleg tussen de gemeente, Apollo en de politie vanwege sterke vermoedens dat zich weer vechtpartijen zullen voordoen
11 op 12 november 2004	Steen gegooid door een glas-inlood ruit van de Panningse kerk	

De incidenten beperkten zich niet tot Helden: in de hele regio deden zich soortgelijke gebeurtenissen voor. Dat was aanleiding voor het districtelijke driehoeksoverleg Venlo om de politie een inventariserend onderzoek te laten doen naar jongeren die Lonsdale-kleding dragen. In juni 2004 worden de eerste uitkomsten gepresenteerd: in de regio Limburg-Noord zou het gaan om ongeveer 120 jongeren, van wie er 35 tot 40 afkomstig zijn uit de gemeente Helden. De politie zegt dat deze jongeren niet zozeer een rechts-extremistische grondslag kennen, maar dat wel sprake lijkt te zijn van vreemdelingenhaat. Voor het driehoeksoverleg zijn de uitkomsten aanleiding voor een vervolgonderzoek naar deze jongeren en hun gedragingen, gedachten en motieven.⁶

Waar schuilen de risico's?

Direct na de moord op Van Gogh meldt de minister van Binnenlandse Zaken in een brief aan de burgemeesters dat de moord aanleiding kan zijn voor spanningen en onrust in (delen van) de Nederlandse samenleving. De minister vraagt om 'aandacht voor de islamitische instellingen in het algemeen en Marokkaanse in het bijzonder in uw ambtsgebied waartegen zich de eventuele spanningen en onrust zouden kunnen gaan richten'⁷.

De Limburgse Commissaris van de Koningin verzoekt op basis van deze brief de gemeenten de risicoplekken binnen hun grenzen te inventariseren. Ook dienen ze na te gaan of er evenementen gepland staan die problemen kunnen opleveren voor de openbare orde⁸. De gemeente Helden antwoordt de Commissaris dat het bij haar om twee risicoplekken gaat: de moskee, en een voormalig schoolgebouw waar een islamitische vereniging zetelt⁹. Beide panden bevinden zich in de dorpskern Panningen. De gemeente meldt ook dat er geen permanente bewaking is ingesteld; de politie neemt beide objecten extra mee in haar patrouilles. De gemeente wijst verder op de spanningen tussen allochtone en autochtone jongeren, maar merkt op dat deze al dateren van vóór de moord op Van Gogh. Ten slotte meldt Helden dat er geen evenementen gepland zijn waaraan een hoger risico moet worden toegekend. Op het terrein van de openbare orde hebben zich geen 'onoverkomelijke knelpunten' voorgedaan, en die zijn ook niet te verwachten, schrijft de gemeente.

⁶ In het voorjaar van 2005 werd hiervoor een onderzoeksopdracht uitgeschreven.

⁷ Ministerie van Binnenlandse Zaken, d.d. 2 november 2004, kenmerk NCC2004/80625.

⁸ Brief d.d. 9 november 2004, kenmerk NCC2004/81350.

⁹ Brief d.d. 10 november 2004, kenmerk rti/7311.

2 Wat gebeurde er op 13 november 2004?

Op 11 november 2004 wordt op het gemeentehuis van Helden een interne rampen-oefening gehouden. Als casus is gekozen voor ‘brand in de plaatselijke moskee’. De oefening van het Gemeentelijk Actiecentrum verloopt naar tevredenheid. Krap twee dagen later blijkt, met terugwerkende kracht, dat Helden hiermee een generale repetitie heeft gehad.

Wat gebeurde er precies in de ochtend van 13 november 2004? Een minutieuze beschrijving van de brand en hoe Helden daarop operationeel reageerde.

05.45 uur

De voorzitter van het Marokkaanse moskeebestuur ontdekt dat er brand woedt in de gebedsruimte. Hij belt het alarmnummer 112 en wordt in eerste instantie doorverbonden met de brandweer Twente.

05.52 uur

Het misverstand is hersteld: er komt contact tot stand met de juiste alarmcentrale.

05.54 uur

Nog voordat de eerste brandweerwagen uitrijdt, wordt op initiatief van de meldkamer de brand opgeschaald naar ‘middelbrand’.

05.58 uur

De eerste brandweereenheid rukt uit.

05.59 uur

De Officier van Dienst Brandweer vertrekt naar Helden. Hij zal de Hoofdofficier, die niet meegaat, informeren als er meer bekend is, zo wordt afgesproken. (Bij het volgende contact blijkt inmiddels het sein ‘brand meester’ te zijn afgegeven. Het belangrijkste argument voor de HOvD-B om niet ter plaatse te komen, is dat de zaak “een hoog politie/justitie-gehalte zou hebben waardoor de feitelijke ‘overkoepelende leiding’ bij de driehoek zou liggen”¹⁰. Hoewel de situatie zijn aanwezigheid niet vereiste, verontschuldigde de Hoofdofficier zich achteraf voor zijn wegblijven.)

06.00 uur

De burgemeester van Helden wordt in kennis gesteld van de brand. Als hij uit bed stapt, wijst zijn vrouw hem erop dat dit wel eens lang kon gaan duren en adviseert hem eerst wat te eten. Hij neemt dit advies over en zal tegen 06.30 uur op de plaats van de brand zijn.

¹⁰ Uit een e-mail van 16 november 2004.

06.02 uur

De Officier van Dienst besluit de situatie op te schalen van GRIP-0 naar GRIP-1 (zie het kader hieronder). Hij laat zich daarbij leiden door het feit dat het gaat om brand in een moskee en door de nationale context waarin deze gebeurtenis plaatsvindt.

GRIP op een gebeurtenis

De GRIP-procedure (voluit: Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdings Procedure) onderscheidt vijf alarm- of coördinatiefasen.

Van GRIP-0 is sprake bij een incident dat onder dagelijkse routine valt. Bij een 'normale' brand wordt via het zogenoemde 'motorkapoverleg' de situatie gecoördineerd. Er is geen eenhoofdige leiding. Het commando bestaat uit de brandweer, de politie en de ambulance, een voorlichter uit de regionale pool en de piketdienst van de gemeente (met name de Dienst Gemeentewerken). De taken van de gemeente richten zich bij GRIP-0 vooral op het afzetten van de omgeving, het plaatsen van dranghekken, het uitvoeren van spoedreparaties en – zo nodig – het inschakelen van andere afdelingen (bijvoorbeeld Milieu).

Als een incident vanwege zijn aard andere taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden vergt, wordt opgeschaald naar GRIP-1. Het commando ter plaatse wordt dan gevormd uit de Officieren van Dienst Brandweer, Politie en Geneeskundige Hulpverlening, een voorlichter (uit de regionale pool) en iemand van de piketdienst van de gemeente (meestal Dienst Gemeentewerken). De burgemeester wordt slechts geïnformeerd – hij hoeft in deze fase niet op te treden.

Naarmate een incident ernstiger is, kan worden opgeschaald naar GRIP-2, GRIP-3 of GRIP-4.

06.03 uur

De eerste brandweereenheid arriveert ter plaatse, en wordt later gevolgd door nog drie eenheden. Het gaat om een uitslaande brand.

06.08 uur

De brandweer geeft het sein 'brand meester'.

06.15 uur

De gemeentebode wordt gebeld om alvast een vergaderruimte op het gemeentehuis te realiseren. Later zal daar een beleidsteam bijeenkomen.

06.28 uur

De burgemeester arriveert bij de moskee. Er blijken al verschillende mediaverslaggevers ter plaatse te zijn. De eerste vragen van journalisten doen de burgemeester besluiten om wat later in de ochtend een persconferentie te beleggen. Alle journalisten, ook degenen die de burgemeester thuis en vervolgens mobiel bellen, worden naar deze conferentie verwezen.

06.40 uur

De gemeentevorlichter wordt geïnformeerd en gevraagd om naar de moskee te komen. Ook de politie en de sector Veiligheid informeren hun voorlichters.

07.02 uur

De gemeentevoorlichter is ter plaatse. Vanaf het moment dat ook de twee andere (politie)voorlichters arriveren, functioneren zij gezamenlijk als voorlichtingsteam. De burgemeester geeft aan dat de persvoorlichter van de politie de leiding heeft over dit team. Bij de moskee zijn al snel verschillende mensen uit de islamitische Turkse en Marokkaanse gemeenschappen aanwezig. De moskee wordt door beide gemeenschappen gebruikt, en die ochtend zouden zij het Suikerfeest vieren. Inmiddels is de buitendienst van de gemeente verzocht om samen met de politie de directe omgeving van de moskee af te zetten.

07.30 uur

Het beleidsteam komt bijeen op het gemeentehuis om de situatie te bespreken. Het team bestaat uit de burgemeester, de gemeentesecretaris, het sectorhoofd Samenleving, de gemeentevoorlichter, de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid, de Officieren van Dienst Brandweer, Politie en Geneeskundige Hulpverlening. Na tien minuten schuift ook de persvoorlichter van de politie (komende uit Venlo) aan. De ambtenaar Openbare Orde en Veiligheid (AOV) is eerder die ochtend als lid van de vrijwillige brandweer uitgereden met de eerste bluseenheid. Door de opschaling van de brand naar GRIP-1 moet hij zijn plek in het blusteam opgeven om zijn functie als AOV'er te kunnen vervullen.

3 Nabranders – de maatschappelijke effecten

De brand in de Heldense moskee is die zaterdagochtend al snel onder controle. Met de eerste bijeenkomst van het beleidsteam verschuift de aandacht van de operationele vuurbestrijding naar de aanpak van ‘maatschappelijke nabranders’. Allereerst komen er vragen op als: is er sprake van brandstichting en zo ja, waar zoeken we de daders? Welke directe gevolgen zijn te voorzien en hoe deëscaleren we de situatie? Op welke manier informeren we de bevolking en de media over de gebeurtenissen? En: hoe vangen we de nu ‘dakloze’ moskeegangers op? Hierna volgt eerst een beschrijving van de Heldense aanpak op de korte termijn, van uur tot uur. Daarna is er aandacht voor de activiteiten op de middellange (van dag tot dag) en de langere termijn.

Op korte termijn: een weekend van aanpakken

Zaterdag 13 november

06.00 - 06.30 uur: Instellen beleidsteam

Op de plaats van de brand wordt besloten tot het instellen van een beleidsteam, dat spoedig op het gemeentehuis zal samenkomen.

07.00 uur: Contact met Uden

De gemeentesecretaris adviseert zijn burgemeester telefonisch contact op te nemen met diens collega in Uden. In deze gemeente is eerder diezelfde week een islamitische school door een aanslag afgebrand. De burgemeester volgt het advies op. Zijn Udense collega drukt hem op het hart om vooral aandacht te besteden aan de getroffen gemeenschappen en dat in de komende periode te *blijven* doen, ondanks de te verwachten mediadrukke.

07.30 uur: De situatie in kaart

Het beleidsteam komt op het gemeentehuis samen. Kort wordt de situatie geïnventariseerd: wat zijn de uitgezette acties en eventuele knelpunten? De conclusie is dat de operationele aanpak goed verlopen is. De vervolgvraag is: ‘Wat komt er nog op ons af?’ Daarbij gaat het voorlopig om twee punten:

- *De media-aandacht*

Afgesproken wordt dat men zich niet defensief zal opstellen en zich tijdens de persconferentie beperkt tot de feiten. Op dat moment is nog niet duidelijk of er van brandstichting sprake is. Het voornemen is om geen individuele interviews te geven, maar niet iedereen acht dat haalbaar.

– *De maatschappelijke impact*

De opvang van gelovigen moet geregeld worden. De burgemeester zal hen na de persconferentie bezoeken. Ook wordt er gebrainstormd over de communicatie met de overige inwoners van Helden.

Het beleidsteam zet de volgende acties uit¹¹:

- Het sectorhoofd Samenleving regelt een vervangende locatie voor de moskee. Dit gebeurt mede in verband met het Suikerfeest, dat op zaterdag en zondag respectievelijk door de islamitische Marokkaanse en Turkse gemeenschap wordt gevierd.
- De Officier van Dienst Geneeskundige Hulpverlening zal aanwezig zijn op de opvanglocatie. (Voor tweedelijns opvang is een crisisteam van de RIAGG standby.)
- De burgemeester en de districtschef van politie geven om 8.30 uur een persconferentie. Beide voorlichters bereiden deze voor.
- Aansluitend aan de persconferentie krijgt de pers de mogelijkheid om onder begeleiding van de persvoorlichters de moskee te bezoeken.
- De politie begint met haar onderzoek naar de brand. Besloten wordt om een Team Grootschalig Onderzoek (TGO) in te stellen. Dit brengt een leveringsverplichting uit de regio met zich mee en zorgt er ook voor dat de politie meer bevoegdheden krijgt in het onderzoek. Verder is dit besluit ingegeven door het feit dat er zaterdagochtend in alle vroegte een (brandbare en vluchtige) vloeistof door de brievenbus van een bewoner is gegooid.
- Sectorhoofden, wethouders en raadsleden van de gemeente Helden worden telefonisch op de hoogte gebracht van de gebeurtenissen.
- De brandweer wordt na deze bijeenkomst 'afgeschaald'.

Bij de bijeenkomst van het beleidsteam is geen notulist aanwezig. Wel houdt de voorlichter de voortgang van de stappen en gebeurtenissen in een logboek bij.

08.15 - 08.30 uur: Voorbereid op de pers

Ter voorbereiding op de persconferentie worden de persverklaringen van de burgemeester en de districtschef doorgenomen. De gemeentesecretaris en de politievoorlichter doen met de burgemeester een rollenspel.

08.45 uur: Eerste persconferentie

De persconferentie begint op verzoek van de media zelf wat later. De burgemeester, de districtschef en de brandweercommandant zijn erbij aanwezig. In de persverklaringen spreken de burgemeester en de districtschef hun bezorgdheid uit. De politie geeft aan dat er een onderzoek gaande is naar de mogelijkheid van brandstichting. De burgemeester meldt dat er in de voorgaande dagen overleg is geweest met het Platform Allochtonen en met de politie over de bewaking van de moskee. Permanente bewaking werd niet nodig geacht; besloten was tot verscherpt rijdend toezicht door de politie.

¹¹ Zie brief aan de gemeenteraad, 29 november 2004, kenmerk rti/776.

09.15 uur: Individuele interviews

Na de persconferentie geven de burgemeester en de districtschef enkele interviews. Daarin komen vragen op hen af over een mogelijk verband tussen de moskeebrand en de moord op Van Gogh, en over de eventuele *link* met eerdere incidenten die in de gemeente (en regio) plaatsvonden. Ook refereren journalisten in hun vragen naar het regionale onderzoek van juni 2004 naar ‘Lonsdale-jongeren’.

Een deel van de antwoorden blijkt een eigen leven te gaan leiden. In de uitzending van het NOS-Journaal worden uitspraken van de burgemeester over ‘Lonsdale-jongeren’ gebruikt om te suggereren dat de aanstichters van de brand onder deze jongeren gezocht moeten worden. Hierdoor verschuift later de aandacht in de media en bij de lokale bevolking van de brand naar deze specifieke groep jongeren.

11.30 uur: Beleidsteam weer bijeen

Het beleidsteam komt voor de tweede keer bijeen. Na de inventariserende ronde van het eerste overleg worden nu drie punten uitvoeriger besproken:

- Vervangende huisvesting van de moskee voor de langere termijn. Maandag wordt dit verder behandeld door het sectorhoofd Samenleving.
- De afgezette Ruijsstraat, waar de moskee stond. De straat wordt weer vrijgegeven voor verkeer.
- De mogelijke gevolgen van de brand voor het uitgaansleven (het is zaterdag). Besloten wordt om extra politie in te zetten in het centrum van Helden. Daarnaast wordt in Venlo politiereserve achter de hand gehouden en wordt een sectie ME gestationeerd bij het politiebureau in Helden.

13.00 uur: Contacten met media en moskeegangers

Er vindt een tweede persconferentie plaats, waarna opnieuw individuele interviews worden gegeven. In de middag brengen burgemeester en loco-burgemeester een bezoek aan de alternatieve gebedsruimte, die is ingericht in een gymzaal. Tijdens dit bezoek vertellen de bestuurders dat maandag overlegd wordt over een definitieve vervangende locatie. Verder roepen zij de aanwezigen op tot terughoudendheid in hun contacten met de pers. Spontane en ongenueanceerde uitlatingen zouden immers tot verdachtmakingen en escalatie kunnen leiden.

14.00 uur: Persbericht politie

Politiekorps Limburg-Noord geeft een persbericht uit. De kern: er is besloten een grootscheeps onderzoek (TGO) naar de brand in te stellen. Ook doet de politie mededelingen over de bewaking van de moskee: er was niet besloten tot *permanente* bewaking maar tot verscherpt toezicht. Een belangrijke overweging hierbij was dat er vanuit de Heldense gemeenschap geen verontrustende signalen ontvangen waren.

Zaterdagavond

’s Avonds spreekt de burgemeester de bevolking toe via de lokale omroep P&M. Hij heeft hiertoe zelf contact gezocht met de omroep, die hem vervolgens heeft uitgenodigd.

De nacht van zaterdag op zondag

De burgemeester en de beleidsmedewerker AOV bezoeken het uitgaansgebied van de gemeente Helden. Daar spreken zij met verschillende groepen jongeren.

Zondag 14 november

Ochtend: Moskeebezoek en beleidsteam

De burgemeester brengt nogmaals een bezoek aan de alternatieve gebedsruimte, waar nu de islamitische Turkse gemeenschap aanwezig is in verband met het Suikerfeest. Na dit bezoek komt op het gemeentehuis voor de derde en laatste keer het beleids-team bijeen (10.30 uur). Bij dit overleg zijn de burgemeester, de gemeentesecretaris, de AOV'er, de gemeentevoorlichter en de politie aanwezig. Er wordt besloten om de volgende dag een informele raadsvergadering te organiseren.

Middag: Communiqué van het OM

In de middag komt het Openbaar Ministerie met een communiqué. Daarin geeft Justitie aan dat ze bij de moskeebrand in Helden uitgaat van brandstichting.

Middellange termijn: de weken na de brand

In het weekend van de brand concentreerde Helden zich eerst en vooral op het hoog-nodige bluswerk. Maar tegelijk was er ook al aandacht voor riskant smeulende resten, verdachte rookontwikkeling en roetneerslag in de samenleving. In de weken na de brand wordt die aandacht fors versterkt. Kost wat kost wil de gemeente voorkomen dat er olie op het vuur komt. Men beseft dat goede communicatie hierin een onmisbaar instrument is. Communicatie met de getroffen moskeegangers en de burgers in het algemeen, met de verschillende groepen jongeren, met alle betrokken instellingen en organisaties – en met de media.

Hoe pakte Helden het aan? Een beschrijving, van dag tot dag, van acties en maatregelen op de middellange termijn.

Maandag 15 november - middag

Er vindt overleg plaats tussen de gemeente en de islamitische Turkse en Marokkaanse gemeenschappen. Het gespreksonderwerp: vervangende huisvesting voor de moskee. De gymzaal is nog beschikbaar tot en met dinsdag. Daarna kunnen de gelovigen terecht in een oude dependance van de RABO-bank. De Turkse en Marokkaanse gemeenschappen horen van de gemeente dat zij zelf voor een definitieve oplossing moeten zorgen. Ook is er aandacht voor de huisvesting van de Turkse Stichting Medelanders. Deze is gehuisvest op de eerste verdieping van een gebouw aan de Nijverheidsstraat¹², waarvan de voordeur voor iedereen openstaat. De politie merkt dit aan als een veiligheidsrisico. Besloten wordt dat de stichting naar een deel van het gebouw verhuist dat afsluitbaar is.

¹² Deze ruimte was in de brief aan de Commissaris van de Koningin aangemerkt als de tweede risicoplek binnen de gemeente Helden (zie hoofdstuk 1: 'Waar schuilen de risico's?').

Maandag 15 november - avond

Zoals gepland is er 's avonds een informele raadsvergadering, waarbij de gemeenteraad geïnformeerd wordt over de gang van zaken rond en na de moskeebrand. Ook de politievoorlichter is aanwezig. Er komt een aantal vragen vanuit de raad:

- Is er al iets meer bekend over de oorzaak van de moskeebrand?
- Is er een verband tussen de eerdere vernielingen aan ruiten van woningen en auto's en de moskeebrand?
- Wat is de aanleiding om de groep 'Lonsdale-jongeren' in verband te brengen met de brand?
- Hoe is de groep 'Lonsdale-jongeren' georganiseerd en wat zijn de resultaten van het regionale onderzoek van juni 2004?
- Hoe lang blijft het verscherpte toezicht op de moskee bestaan?
- Welke preventieve maatregelen zijn genomen bij andere objecten van de Turkse en Marokkaanse gemeenschap? En is Helden op tegenreacties bedacht?
- Wat kan de gemeente doen om integratie te bevorderen?
- Wat is de inzet van de gemeente en andere partijen in de richting van gekleurde jongeren en volwassenen?

In antwoord op deze vragen zegt de politievoorlichter dat de laatste tijd meer uitgingen van rechts-extremisme gesignaleerd zijn in Helden. Hij vertelt dat de politie op verzoek van de burgemeester hier onderzoek naar heeft gedaan. De raad spreekt haar zorgen erover uit dat de media een verband leggen tussen 'Lonsdale-jongeren' en de moskeebrand. Dat zou immers kunnen leiden tot confrontaties tussen deze jongeren en Marokkaanse en Turkse jeugd. De raad vindt dat integratieactiviteiten gericht moeten zijn op zowel autochtone als allochtone jongeren. Zij bespeurt een verharding en meent dat de media hierin ook een rol spelen.

De burgemeester deelt mee dat er geregeld overleg plaatsvindt met het Platform Allochtonen Helden. Ook kondigt hij aan dat het Platform Ontwikkelingssamenwerking op 28 november a.s. samen met het Platform Allochtonen een grote interculturele bijeenkomst organiseert.

De politie wijst erop, dat geen verband te leggen is tussen de moskeebrand en eerdere vernielingen van ruiten. Wel wordt nog nader onderzoek gedaan naar een incident eerder die maandag: er is een vluchtige, brandbare stof door de brievenbus van een 83-jarige weduwe gegooid¹³.

Ten slotte verzoekt de burgemeester de raadsleden om in contacten met de media een open maar wel verstandige houding aan te nemen. Deëscalatie moet daarbij vooropstaan.

Dinsdag 16 november

In een persverklaring roept de burgemeester zowel burgers als media op tot terughoudendheid in hun oordeel over de gebeurtenissen. Dit om te voorkomen dat groepen tegen elkaar worden opgezet.

's Avonds hebben de burgemeester, de wethouder Leefbaarheid en enkele ambtenaren een gesprek met het Platform Allochtonen Helden. Dit overleg stond overigens al eerder gepland.

Woensdag 17 november

In de plaatselijke krant *Helden Nieuws* en op de gemeentelijke website verschijnen communiqués van de burgemeester en van de raadsfracties. De kop boven het communiqué van de burgemeester luidt: 'Laten we ons verstand gebruiken'. Hij geeft een overzicht van wat er gebeurd is en wat de gemeente en hij zelf tot nu toe ondernomen hebben. De gemeenteraad (i.c. vijf fractievoorzitters) laat weten geschokt te zijn door de brand. Men neemt afstand van de opgedoken verdachtmakingen en wenst met alle groepen in gesprek te blijven. De slachtoffers kunnen rekenen op de steun van de gemeente.

Donderdag 18 november

Er vindt overleg plaats tussen de gemeente, het Bouwens van der Boije College (een middelbare scholengemeenschap in Helden), de welzijnsinstelling Vorkmeer en de politie. Het onderwerp: de omgang met de media. In een *paper* getiteld 'Gezamenlijke uitgangspunten bij perscontacten' komen de volgende zaken aan de orde:

- In de nasleep van de moskeebrand verschuift de aandacht steeds meer naar de al langer gespannen verhoudingen tussen allochtone en autochtone jongeren.
- Er is sprake van een verharding, maar die is niet uniek voor Helden.
- Onrust en verdere escalatie moeten voorkomen worden.
- Voorzover de media een evenwichtig en objectief beeld schetsen, kunnen zij op alle medewerking rekenen.
- De gesprekspartners hebben al vóór de moord op Van Gogh en de moskeebrand acties ondernomen.
- Deze acties zijn weliswaar door de realiteit ingehaald, maar het is wel zaak om op de ingeslagen weg door te gaan.

's Avonds overlegt de gemeente nogmaals met het Platform Allochtonen Helden.

Een week na de moskeebrand

Op de dag van de brand, bij de tweede bijeenkomst van het beleidsteam, was al gebrainstormd over de communicatie met de verschillende bevolkingsgroepen. Een week later brengen gemeentebestuurders de voornemens in praktijk. De bijeenkomsten met diverse partijen (zie het overzicht op pagina 25)¹⁴ zijn bedoeld om escalatie te voorkomen, te inventariseren wat er leeft in de Heldense gemeenschap, en te laten zien dat het gemeentebestuur de signalen uit de samenleving serieus oppakt. Er

¹³ In de daaropvolgende maand zal zich dit herhalen bij vijf andere inwoners van Helden.

¹⁴ In dit overzicht staan de contacten in de tweede week na de moskeebrand. Op 6 en 8 december 2004 vinden er ook nog gesprekken plaats tussen de burgemeester en (respectievelijk) Turkse en Marokkaanse jongeren.

komen vragen aan de orde als: hoe kijken jullie terug op de afgelopen week? Waar zijn jullie bang voor? Welke acceptabele oplossingen zien jullie zelf? En wat kunnen wij als gemeente hierin betekenen?

Datum	Bestuurlijk gespreksvoerder	Gesprekspartners
Maandag 22 november	Wethouder Timmermans	Gemeenschap Egchel (50 pers.)
Dinsdag 23 november	Wethouder Timmermans	Lagere en middelbare scholen
	Wethouder Fleuren	ZIJ-Actief Panningen (100 pers.)
	Wethouder Fleuren	ZIJ-Actief Koningslust (50 pers.)
	Discussieforum op website gemeente geopend	Allen (ook niet-Heldenaren)
Woensdag 24 november	Wethouder Timmermans	Twaalf 'Lonsdale-jongeren' in Koningslust
	Burgemeester Kleijngeld	Vijf 'Lonsdale-jongeren' op het gemeentehuis
	Wethouder Timmermans	Ouderavond (12 pers.)
	Wethouder Timmermans	Ouderavond (8 pers.)
Donderdag 25 november	Wethouder Timmermans	Twaalf bewoners Mingelmoos
	Burgemeester en afdelingshoofd Welzijn	Drie 'Lonsdale-jongeren' op het gemeentehuis
Vrijdag 26 november	Wethouder Timmermans	Ouderen

Woensdag 24 november

In *NRC Handelsblad* verschijnt een groot artikel op de voorpagina onder de kop 'Dorpsracisme in Noord-Limburg'. Dit artikel gaat in op de vreemdelingenhaat onder 'Lonsdale-jongeren' in de regio Venray, waaronder Helden. Boven het vervolgartikel in de rubriek Binnenland staat als kop 'De zweep erover, vindt de wethouder'. Het zou hier gaan om een citaat van de Heldense wethouder Timmermans.

Donderdag 25 november

Minister Van der Hoeven (Onderwijs) brengt een bezoek aan het Bouwens van der Boije College. Ze komt zich op de hoogte stellen van het reilen en zeilen op de school, ook in verband met de lokale situatie. Het bezoek staat vooral in het teken van gesprekken met leerlingen en leraren. Op verzoek van het schoolbestuur vindt dit ministeriële bezoek in alle (media-)stille plaats.

's Avonds is er op het gemeentehuis een evaluatie- en voortgangsgesprek tussen de burgemeester, de gemeentesecretaris, de beleidsmedewerker AOV, vertegenwoordigers van de afdeling Welzijn en de politie. Aandacht is er onder meer voor de interculturele discussie ochtend die aanstaande zondag plaatsvindt. Afsproken wordt om vooraf goed te communiceren met de organisatie en met de jongeren die deze bijeenkomst willen bezoeken.

Als gevolg van enkele kleinere incidenten in de voorafgaande nachten houdt de politie extra surveillances¹⁵.

Zondag 28 november

Twee weken na de moskeebrand vindt de interculturele discussiemorgen plaats. Deze bijeenkomst is al maanden tevoren georganiseerd door het plaatselijke Platform Ontwikkelingssamenwerking. Waarschijnlijk onder invloed van de gebeurtenissen van de afgelopen weken is de opkomst enorm groot. Verwachtte men zo'n vijftig bezoekers welkom te kunnen heten, op de dag zelf blijken enkele honderden mensen deel te nemen. Vooral de sessie met jongeren trekt veel aandacht en lokt veel discussie uit. Overigens maken autochtone en allochtone jongeren duidelijk dat ze helemaal niet willen vechten. Volgens hen ligt het probleem *buiten* Helden: "Het zijn groepen uit Venlo, Blerick en Tegelen die het hier komen verzieken", aldus een citaat in een krantenbericht.

Maandag 29 november

Het College van Burgemeester en Wethouders doet in een geplande raadsvergadering verslag van de gebeurtenissen en acties rond de moskeebrand.

2 december 2004

De Limburgse Commissaris van de Koningin brengt een bezoek aan de gemeente Helden. Hij spreekt met vertegenwoordigers van zelforganisaties en met leerlingen van een basisschool.

Eind december 2004

De politie brengt een persbericht uit: vooralsnog is geen verband aangetoond tussen de moskeebrand en de vernielingen die in Helden hebben plaatsgevonden. In beide zaken zijn nog geen aanhoudingen verricht. (Direct na de brand had de politie een grootschalig onderzoek ingesteld. In eerste instantie werkten twintig mensen aan de zaak.)

¹⁵ Zie brief van B&W aan de gemeenteraad, 29 november 2004.

17 januari 2005

In verband met de moskeebrand houdt de politie een 19-jarige verdachte aan. Na verhoor wordt hij wegens onvoldoende bewijs weer vrijgelaten. Het blijkt te gaan om een jongen die op een foto staat in het weekblad *HP/De Tijd*, bij een artikel waarin hij ook geciteerd wordt.¹⁶ De jongen verklaart naderhand dat de arrestatie met dit artikel te maken heeft.

Ten tijde van het evaluatieonderzoek zijn nog geen (andere) verdachten van de brand aangehouden.

De langere termijn: hoe nu verder?

Al voor de moskeebrand waren in Helden activiteiten in gang gezet om spanningen tussen autochtone en allochtone jongeren te bestrijden, en liever nog: te voorkomen. In het overleg op donderdag 18 november tussen de gemeente, het Bouwens van der Boije College (BBC), de Stichting Vorkmeer en de politie besloten de partners op de ingeslagen weg door te gaan. Wel werd nadrukkelijk afgesproken om extra vaart en intensiteit in de ontwikkeling en uitvoering te brengen. Samenwerking en afstemming tussen de verschillende betrokken partijen zijn hierbij van cruciaal belang. Om welke activiteiten gaat het?

Extra vaart op de ingeslagen weg

- Handhaven van afspraken over gedrag en uitingen door jongeren die wél en níet getolereerd worden (BBC, gemeente en politie).
- Projectmatig werken met BBC-leerlingen aan het bestrijden van vreemdelingenhaat en rechts-extremisme (gemeente en BBC, gefinancierd door de Provincie).
- Realiseren van een aanvulling op het 'Convenant Veilige School', die ingaat op de verharding in de samenleving (uitwerking door gemeentebambtenaren uit Helden en Venlo).

Nieuwe acties na de brand

In de nasleep van de moskeebrand wordt nog een aantal – al dan niet tijdelijke – maatregelen (voor)genomen om de spanningen tussen groepen jongeren in de gemeente het hoofd te bieden. Deze spanningen worden (impliciet dan wel expliciet) gezien als voornaamste oorzaak van de incidenten en de brand. Eén van de kwesties die speelt rond het Bouwens van der Boije College betreft de openbare ruimte net buiten het schoolterrein. De medewerkers van het BBC hebben daar geen mogelijkheden om toe te zien op de jongeren. De scholengemeenschap en de gemeente zijn hierover in gesprek. Men gaat na of deze ruimte bij het schoolplein getrokken kan worden.

¹⁶ *HP/DeTijd*, 3 december 2004, 'Volk en Vaderland', pp. 42-48.

De tijd die beschikbaar is voor het Heldense jongerenwerk (Stichting Vorkmeer), bedroeg vóór de moskeebrand 26 uur per week.¹⁷ Daarnaast besteedt de Stichting 8 uur aan zogenoemd ‘minderhedenwerk’. Naar aanleiding van de brand wordt het jongerenwerk tijdelijk uitgebreid met 12 uur. Deze uitbreiding kan de Stichting inzetten bij contacten met ‘Lonsdale-jongeren’ en allochtone jongeren. Verder wordt gedacht over een project rond het internetgebruik door jongeren, waarbij ook de jongerenwerker betrokken is. Internet lijkt namelijk (via chats en dergelijke) een groeiende rol te spelen in de radicalisering onder jongeren.

Tot slot installeren de ketenpartners gezamenlijk de Regiegroep Brand, die onder leiding staat van de gemeente. Deze groep heeft als voornaamste taak: het bewaken van de uitvoering van de gemaakte afspraken tussen de verschillende organisaties. De Regiegroep zal regelmatig bijeenkomen om de voortgang te bespreken.

¹⁷ Behalve in Helden voert de Stichting Vorkmeer nog elders jongerenwerk uit, namelijk in Kessel (4 uur), in Meyel (8 uur) en in Maasbree (20 uur).

4 Een analyse van de aanpak

Hoe reageerde de gemeente Helden op de moskeebrand van 13 november 2004 en hoe anticipeerde ze op de maatschappelijke gevolgen? De hoofdstukken 2 en 3 bevatten een feitelijke beschrijving van die aanpak. Hierna gaan we wat dieper in op een aantal zaken die daarbij al werden aangekaart. We belichten de achtergronden, analyseren en beoordelen de gemaakte keuzes en staan stil bij alternatieven. Voor deze evaluatie hebben we geput uit gemeentelijke documentatie en gesprekken met betrokken professionals en vrijwilligers (zie het overzicht in bijlage 1).

Opschaling en beGRIPsverwarring

Na de eerste alarmmelding treden de verantwoordelijke diensten snel en handelend op. De maatschappelijke context van die dagen (zie hoofdstuk 1) rechtvaardigt opschaling naar alarmfase GRIP-1 door de Officier van Dienst Brandweer. Bij de moskeebrand lijkt echter enige verwarring te ontstaan over dit begrip en zijn implicaties. In dagelijkse en routinematige (GRIP-o) situaties overleggen operationele diensten ter plekke naar behoefte: het zogenaamde ‘motorkapoverleg’. Bij GRIP-1 vindt het overleg ter plekke plaats door de Officieren van Dienst van politie, brandweer en geneeskundige dienst (CTP¹⁸), die de burgemeester op de hoogte brengen. Besluit men tot opschaling naar GRIP-2, dan worden een gemeentelijk beleidsteam en een regionaal operationeel team gevormd.¹⁹

Verschillende betrokkenen, zo blijkt uit de interviews, verkeerden in de veronderstelling dat opschaling naar GRIP-1 door de Officier van Dienst Brandweer bedoeld was om een beleidsteam in te kunnen stellen. Dit is echter geen vereiste bij GRIP-1, wel bij GRIP-2. Hoewel de gemeentelijke stukken over de moskeebrand spreken van een beleidsteam, zegt de burgemeester dat men geen beleidsteam in de zin van GRIP-2 voor ogen had. De bedoeling was om een klein en flexibel team te vormen, dat beter met de naam coördinatiegroep kan worden aangeduid. Dit was echter niet voor iedereen duidelijk, hetgeen wellicht verklaart waarom de eerste bijeenkomst van het beleidsteam zo druk bezocht werd. Een zelfde onduidelijkheid over GRIP en de status van het beleidsteam blijkt uit het feit dat enkele geïnterviewden achteraf liever een opschaling naar GRIP-2 hadden gezien.

Overigens: dat de gemeente Helden kort daarvoor een GRIP-2 situatie had geoefend, waarbij een brand in de moskee als voorbeeld diende²⁰, heeft wellicht bijgedragen aan het besluit om een (beleidsteam dan wel) coördinatiegroep bijeen te roepen.

¹⁸ Coördinatie Team Plaats incident.

¹⁹ Regionale Organisatie Grootchalig Multidisciplinair Optreden en Rampenbestrijding, 2-11-2003, p. 14-15.

²⁰ Uit de gesprekken is niet duidelijk geworden wie deze casus heeft gekozen, noch waarom de keuze viel op de plaatselijke moskee. Wel was de moskee in een rapportage aan de Commissaris van de Koningin als een risicoplek aangemerkt.

Kwesties rond aanwezigheid

Ook in de kwestie van de afwezigheid bij de brand van de Hoofdofficier van Dienst Brandweer klinkt de verwarring over de gehanteerde GRIP-procedure door. De HOvD-B was op de hoogte van de opschaling naar GRIP-1. Hij ging er echter van uit dat de overkoepelende leiding bij de plaatselijke driehoek zou (komen te) liggen vanwege “een hoog politie/justitie-gehalte”. Bovendien was al heel snel het sein ‘brand meester’ gegeven. In een evaluatieve mail schrijft de Hoofdofficier later dat het niet tot hem was doorgedrongen dat in zo’n vroeg stadium een GRIP-1 was afgekondigd. Dat zou voor hem het signaal zijn geweest ter plaatse te gaan of contact op te nemen met de Officier van Dienst. Aanwezigheid van de HOvD-B is in de GRIP-1 procedure overigens niet voorgeschreven. Op dit punt is formeel dan ook geen verkeerde beslissing genomen.

Een laatste aandachtspunt is de dubbelfunctie van de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid (AOV), die ook lid is van de vrijwillige brandweer. In die laatste hoedanigheid werd hij ‘s ochtends ingezet bij de bestrijding van de moskeebrand. Echter, na de instelling van een coördinatiegroep (al dan niet als gevolg van GRIP-1) moest hij zijn plek in het brandweerteam opgeven. In dit geval bleef dit zonder gevolgen voor de inzet van de eenheid. Maar toch: hoewel de AOV'er dankzij z'n functie als brandweerman ‘dichtbij het vuur staat’ en directe informatie heeft, zijn situaties denkbaar dat zo'n dubbelfunctie de inzet en veiligheid van zijn eenheid negatief beïnvloedt.

Optreden naar de media

Kort na de brand werd rond de burgemeester een team geformeerd, dat in de verslaglegging over de gebeurtenissen als ‘beleidsteam’ wordt aangeduid. Zoals hiervoor al opgemerkt: de instelling van een beleidsteam is formeel geen onderdeel van de opschaling naar GRIP-1. Om verwarring te voorkomen, was het beter geweest het team een andere naam te geven, zoals ‘coördinatiegroep’. In het vervolg van het rapport wordt deze term gehanteerd.

De vorming van een coördinatiegroep is een verstandige beslissing geweest. Er was immers vanuit de bevolking, de politiek en de media grote belangstelling te verwachten voor de moskeebrand – en die moest in goede banen worden geleid. De coördinatiegroep heeft de situatie kort en helder geanalyseerd en de noodzakelijke stappen gezet. Al snel schonk ze aandacht aan drie belangrijke maatschappelijke effecten van de brand:

- Opvang van de getroffen gemeenschappen
- Communicatie met de media
- Communicatie met de bevolking

In de bijeenkomsten van de coördinatiegroep is doeltreffend gehandeld, zijn de belangrijkste punten doorgenomen en werden concrete afspraken gemaakt. In ieder volgend overleg bleken de eerder gemaakte afspraken ook allemaal uitgevoerd te zijn.

Deze beoordeling is overigens gebaseerd op uitspraken van de verschillende leden van de coördinatiegroep. Er is namelijk geen officiële verslaglegging van de bijeenkomsten gedaan. De aanwezigheid van een (officiële) notulist is raadzaam in dergelijke turbulente situaties, ook met het oog op een evaluatie.

Persconferentie en interviews

Enige uren na de moskeebrand hielden gemeente, politie en brandweer een persconferentie. Bij de voorbereiding is in de coördinatiegroep afgesproken geen individuele interviews te geven. Deze afspraak bleek al snel niet te handhaven – niet uit onwil van de betrokkenen, maar omdat hij in de praktijk onuitvoerbaar was. Nu werden er toch individuele interviews gegeven maar zonder dat die waren voorbereid, zoals dat wél gebeurde bij de persconferentie (door middel van een rollenspel).

De situatie in Helden zou gebaat zijn geweest bij een realistische inschatting van de uitvoerbaarheid van genoemde afspraak. Zo'n inschatting had men kunnen baseren op de landelijke en plaatselijke context waarin de moskeebrand plaatsvond (en op de ervaringen van de geraadpleegde burgemeester van Uden). In dergelijke situaties kan vrijwel nooit volstaan worden met een persconferentie.

Een link met 'Lonsdale-jongeren'?

In de directe nasleep van de moskeebrand diende zich een belangrijke vraag aan: heeft de burgemeester in zijn uitlatingen naar de pers een verband gelegd tussen de moskeebrand en 'Lonsdale-jongeren'? Het belang van deze kwestie werd duidelijk toen veel van de latere publieke discussies zich vooral op deze uitlatingen bleken te richten. De reacties op de moskeebrand zelf raakten al snel geheel 'ondergesneeuwd' door discussies over de al dan niet vermeende *link* tussen 'Lonsdale-jongeren' en de brand.

De bron van verwarring zou het acht uur-journaal van de NOS zijn geweest, op de avond van de brand. Daarin zou de suggestie zijn gewekt dat de burgemeester de brandstichter(s) onder die jongeren zoekt. Volgens de burgemeester heeft hijzelf dat verband niet gelegd, maar werden zijn uitspraken door de NOS-redactie zodanig verknipt en in een context geplaatst dat die suggestie inderdaad naar voren kwam.

Op de NOS-internetsite is een fragment van het journaal van die avond te vinden. Dat begint met een *voice over* die melding maakt van "jongeren in de gemeente Helden met extreemrechtse sympathieën". Daarna komt burgemeester Kleijngeld in beeld, die zegt dat er in Helden – net als in de rest van Nederland – allochtonen en autochtonen tegenover elkaar staan met forse ideeën over de omgang tussen Nederlanders en buitenlanders. Zie de uitgeschreven tekst van dit fragment in het kader op pagina 32. Nergens uit dit fragment blijkt dat de burgemeester een verband legt tussen 'Lonsdale-jongeren' en de brand in de moskee. Maar ook de journaalredactie zelf legt geen rechtstreeks verband met die jongeren. De term 'Lonsdale-jongeren' komt in de desbetreffende tekst helemaal niet voor. Toch waren er vijf maanden na dato nog steeds mensen in Helden – ook onder de gesprekspartners van dit evaluatieonderzoek – die zeggen de uitzending te hebben gezien, en die bevestigen dat de burgemeester daarin het verband heeft gelegd tussen 'Lonsdale-jongeren' en de brand. Het is dan ook de vraag of dit nu het gewraakte televisiefragment is geweest, of dat er nog een ander beeldfragment moet zijn, zoals de burgemeester en andere direct betrokkenen

zich afvragen. Naspeuringen van onze kant en door de gemeente zelf hebben geen ander fragment boven tafel gebracht.

Bericht over de moskeebrand in Helden (NOS-Journaal van 13 november 2005, 20.00 uur)

(letterlijk uitgeschreven tekst)

Voice over NOS: "De brand brak rond zes uur uit en was binnen een half uur geblust. Vorig jaar was de moskee in Helden ook al het doelwit van een aanslag. Een paar maanden geleden zijn drie jongeren opgepakt voor het bekladden van muren met racistische leuzen. In Helden lopen volgens de politie 120 jongeren rond met extreemrechtse sympathieën."

Burgemeester Kleijngeld: "Er zijn in Helden – ook in Helden – jongeren zoals er overal in Nederland jongeren van allochtone en autochtone komaf zijn die scherp tegenover elkaar staan, die toch forse ideeën hebben waar het gaat om hoe wij als Nederlanders en buitenlanders met elkaar om moeten gaan."

Voice over NOS: "De gemeente Helden regelt een tijdelijke locatie voor de islamitische gebedsdienst. Vandaag wordt het Suikerfeest gevierd ter afsluiting van de Ramadan."

www.nos.nl/nieuws/artikelen/2004/11/13/brandinmoskeeinlimburgsehelden.html

Commotie over vermeende uitspraken

De gewraakte (vermeende) uitlating van de burgemeester in het NOS-Journaal heeft volgens menig ondervraagde een grote impact gehad op de verdere gebeurtenissen. De burgemeester heeft in zijn contacten met pers en bevolking, en vooral met de 'Lonsdale-jongeren' zelf, veel uit te leggen. Ook in de rondetafelgesprekken met verschillende bevolkingsgroepen, waaronder de jongeren, vormt zijn vermeende uitlating een belangrijk onderwerp van gesprek én van kritiek.

In hun eigen speurtocht naar de dader(s) zoeken de media naar een relatie met eerdere incidenten met 'Lonsdale-jongeren'. Ook de leden van de coördinatiegroep kunnen hier niet omheen – mede gelet op de uitkomsten van het inventariserend onderzoek (juni 2004) naar deze jongeren in de regio. Maar in de coördinatiegroep wordt wel duidelijk afgesproken 'geen partij te kiezen'. Dit kan niet voorkomen dat via de media de indruk ontstaat dat de 'Lonsdalers' méér afweten van de brand. Soms wordt zelfs een rechtstreeks verband gelegd, zoals in de eerder aangehaalde artikelen in *NRC Handelsblad* (24 november 2004) en *HP/DeTijd* (2 december 2004). In het NRC-artikel wordt wethouder Timmermans sprekend ingevoerd. Verwijzend naar de buiten aanwezige 'Lonsdale-jongeren' zou hij gezegd hebben dat "de zweep erover moet". Is deze uitspraak werkelijk zo gedaan? Ook hier blijft onduidelijkheid bestaan. Terwijl de wethouder zelf tegenover de gemeenteraad ontkent, menen anderen dat hij iets soortgelijks *off the record* heeft gezegd.

In een poging om aan alle commotie een eind te maken, plaatst de burgemeester namens het gemeentebestuur een persverklaring op internet. Daarin geeft hij nadrukkelijk aan dat geen enkele groep beschuldigd wordt van de moskeebrand. Verder roept de burgemeester iedereen op om de kalmte te bewaren en het gezonde verstand te gebruiken. Deze verklaring krijgt echter – niet ongebruikelijk – veel minder aandacht dan de eerdere uitlatingen in de media.

Communicatie met de bevolking

De communicatie met de getroffen allochtone gemeenschappen in Helden, over de moskeebrand en de opvang, verloopt snel en efficiënt. Al op de plek des onheils zelf spreken burgemeester en gemeentesecretaris met vertegenwoordigers van Marokkaanse verenigingen. Later diezelfde zaterdag bezoekt de burgemeester de islamitische Marokkaanse gemeenschap. Op zondag volgt een bezoek aan de islamitische Turkse gemeenschap.

Dat een belangrijk deel van beide gemeenschappen kort na de brand bijeen is, is een gunstige omstandigheid waarvan de gemeente terecht en dankbaar gebruikmaakt. In het directe contact kan ze meteen gerichte informatie geven, dringende vragen beantwoorden en oproepen tot rust en kalmte. De bezoeken worden door de betrokken organisaties en de aanwezigen uit beide gemeenschappen zeer goed ontvangen, en hebben zeker bijgedragen aan deëscalatie en het wegnemen van onrust.

Het contact tussen de gemeente Helden en de lokale allochtone organisaties is van oudsher goed, zo blijkt uit gesprekken met vertegenwoordigers van deze organisaties. Het Platform Allochtonen Helden zegt desgewenst altijd een gesprek te kunnen aanvragen met het plaatselijke bestuur. Verder kan het Platform gevraagd en ongevraagd het bestuur van advies dienen.

Bewaken of wachtlopen?

Kort voor 13 november vond overleg plaats tussen de burgemeester, de ambtenaar Openbare Orde en Veiligheid, de politie en de voorzitter van het Platform Allochtonen over een mogelijke bewaking van de twee risicoplekken in Helden: de moskee en een voormalig schoolgebouw aan de Nijverheidsstraat. Tijdens dat overleg werd het idee geopperd om mensen uit de eigen gemeenschap wacht te laten lopen. Dat idee is toen verworpen vanwege de risico's voor de betrokkenen, en omdat "het onvoorstelbaar werd geacht dat een aanslag in Helden zou plaatsvinden". De partijen besluiten gezamenlijk tot geïntensiveerde patrouillering door de politie. De vraag of een *permanente* inzet door politie of particuliere bewakingsdienst gewenst zou zijn, is volgens het Platform niet ter sprake gebracht.

De moskee: vervanging of herbouw?

Vertegenwoordigers van allochtone organisaties spreken in interviews nadrukkelijk hun waardering uit voor de inzet vanuit de gemeente, vooral die van de burgemeester. Ook is er grote waardering voor de manier waarop in de weken na de moskeebrand contact is gehouden met de verschillende organisaties, met name met het Platform. Wel spreken de beide islamitische gemeenschappen hun zorgen uit over de nabije toekomst van de moskee: komt er een vervangende ruimte of wordt er herbouwd? De gemeente heeft volgens de zegslieden van de organisaties de verantwoordelijkheid voor een nieuwe locatie bij hen zelf neergelegd. Zij achten zich daartoe echter niet in staat. Het liefst zouden zij op dezelfde locatie de moskee herbouwen, maar stellen dat de gemeente niet meewerkt en wellicht een andere agenda heeft. Men maakt zich enigszins zorgen over de afnemende (aanvankelijke grote) aandacht van de gemeente voor het huisvestingsprobleem.²¹

Verschillende gesprekspartners wijzen erop dat de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen en hun organisaties door hun houding en optreden ertoe hebben bijgedragen dat de situatie rond de brand zich niet verscherpte. Een handtekeningactie door de buurtbewoners van de moskee viel in zeer goede aarde bij de islamitische gemeenschappen en heeft zo ook bijgedragen tot deëscalatie.

Bezoek aan het uitgaansleven

Op de eerste avond na de brand begaven de burgemeester en de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid zich onder het uitgaanspubliek in Helden. Op verschillende plekken praatten zij met groepen jongeren. Hoe de jongeren dit waardeerden is niet bekend, maar vanuit gemeentelijk oogpunt is het in ieder geval een goede actie geweest: men raakt in gesprek met jongeren en proeft persoonlijk de sfeer ter plekke – ook met in het achterhoofd dat eerder is besloten tot extra inzetbaarheid van de politie in die nacht.

‘Lonsdale-jongeren’ in het nauw

In de eerste weken na de brand vinden enige gesprekken plaats tussen de burgemeester en kleine groepjes ‘Lonsdale-jongeren’. In die gesprekken verwijten de jongeren de burgemeester dat hij de schuldigen van de brand bij hen zou zoeken. Volgens hen is dat voorbarig, omdat er nog geen verdachten zijn opgepakt. Bovendien, aldus de jongeren, krijgt zo een hele groep de schuld, terwijl echt niet alle ‘Lonsdalers’ een hekel aan buitenlanders hebben of zich racistisch uiten.

In een anonieme brief aan de burgemeester (zie het kader hieronder) wordt er namens ‘Lonsdalers’ op gewezen dat zij zich niet meer ongestoord op straat kunnen vertonen.

Anonieme brief namens ‘Lonsdalers’

Op maandag 29 november ontvangt de burgemeester een anonieme brief, die namens alle ‘Lonsdalers’ geschreven zou zijn. Hierin wordt de burgemeester “bedankt voor de stempel die U ons op zaterdag de 13^e november keihard op ieder zijn lichaam heeft geslagen”. De briefschrijver wijst de burgemeester erop, dat zij zich sindsdien nergens meer kunnen vertonen “of er staat ergens wel een groepje buitenlanders ons uit te dagen en te schelden dat wij pieromanen en terroristen zijn. Wie weet hebben ze zelf de moskee wel aangefikt.” De schrijver besluit met: “U bent toch onze burgemeester. Wij willen onze namen gezuiverd zien, en wij zouden het op prijs stellen als U dat op t.v. zou doen zodat heel Nederland en alle Lonsdale-fans dit horen en zien. Dan pas kunnen wij zeggen: onze burgemeester is TOP”.

Ook op school hebben ‘Lonsdale-jongeren’ het de eerste dagen na de moskeebrand moeilijk. Ze worden van alle kanten aangekeken en gemeden. Het aantal jongeren in Lonsdale-kleding lijkt sinds de moskeebrand te zijn afgenomen, zo zeggen de gesprekspartners van het Bouwens van der Boije College.

²¹ In juli 2005 besloot het College van B&W dat de schade-uitkering van de brandverzekering wordt gebruikt om het oorspronkelijke moskeegebouw te herstellen. Omdat het om een gemeentelijk gebouw gaat, neemt de gemeente het initiatief tot herstel. Overigens heeft de gemeente aangegeven dat zij het bewuste pand over twee jaar zelf nodig heeft (bron: gemeente Helden, 22 juli 2005). De plannen tot herstel zijn in de media bekendgemaakt. Op donderdag 11 augustus 2005 werd ‘s middags opnieuw brand geconstateerd in het gebouw; men vermoedt brandstichting (bronnen: contactpersonen gemeente Helden naar aanleiding van een artikel in *de Volkskrant*, 12 augustus 2005).

Voeling met wat er leeft

Tegengaan van escalatie en voeling houden met de burgers – daarop was, direct na de brand, alle communicatie met de Heldense bevolking gericht. De gemeente ging uitgebreid met allerlei groepen en instellingen het gesprek aan. (Zie het overzicht op pagina op pagina 25.) Deze handelswijze is heel goed geweest en wordt ook positief door veel gesprekspartners beoordeeld. Vaak gaat in soortgelijke situaties alle aandacht uit naar de *direct* betrokkenen (daders, slachtoffers). Dat is begrijpelijk, maar niet terecht. Want bij dit soort incidenten komen meestal onder grote delen van de bevolking gevoelens van onrust en onbehagen naar boven, die de spanningen kunnen verergeren. Het is dan zaak om expliciet aandacht te schenken aan een goede communicatie naar de *hele* bevolking. En dat is wat de bestuurders in Helden voortreffelijk hebben gedaan.

Voor de langere termijn is deze manier van communiceren natuurlijk veel te intensief om voort te zetten. De wethouder Samenleving zei in ons interview dat zo'n intensief contact ook niet nodig is. Volgens hem bewegen de Heldense bestuurders zich veel in de lokale samenleving en hebben zij daardoor grote voeling met hetgeen er binnen de bevolking leeft. Diverse gesprekken met professionals en vrijwilligers geven de onderzoekers echter wel aanleiding zich af te vragen of deze 'grote voeling met wat er leeft' zich ook uitstrekt tot de allochtone gemeenschappen en de diverse groepen jongeren binnen de gemeente. Ter illustratie een voorbeeld. Tijdens de gespreksronde met de bevolking spraken de bestuurders ook met groepjes jongeren. Volgens de burgemeester is toen afgesproken dat deze contacten worden 'doorgeleid' naar de Stichting Vorkmeer. Medewerkers van die stichting zouden de contacten dan meer structureel onderhouden. Ten tijde van de evaluatiegesprekken was hier echter nog geen vervolg aan gegeven.

Ook uit onze gesprekken met verschillende professionals en vertegenwoordigers van allochtone organisaties rijst de vraag of er wel voldoende (inzicht gevend) contact is met specifieke groepen jongeren in Helden, autochtoon en allochtoon. Oftewel: weet de gemeente wat er binnen en tussen deze groepen jongeren speelt en wat hen beweegt?

Afstemming tussen de ketenpartners

Bij de bestrijding van de moskeebrand is de communicatie met de operationele partners snel en adequaat in gang gezet. En tijdens de eerste bijeenkomst van de coördinatiegroep stond al meteen de communicatie met de verschillende bevolkingsgroepen prominent op de agenda. De vraag rijst nu: hoe verliep de afstemming met de (mogelijke) *ketenpartners* in de aanpak van de maatschappelijke nasleep? Is die ook zo voortvarend opgepakt?

Het eerste formele overleg met deze partijen, die op hun werkterrein te maken hebben met (uitingen van) interetnische spanningen en incidenten, vindt zes dagen na de moskeebrand plaats. Een directe inzet van deze specifieke professionals is dan niet meer mogelijk. Uit de gesprekken blijkt ook niet dat deze optie is overwogen. Toch pleit veel voor een snelle inzet van professionals. Alle ketenpartners hebben immers elk hun geheel eigen netwerk en kunnen zo gezamenlijk bijdragen aan het tegengaan

van escalatie. De vrees voor escalatie op de (zaterdag)avond van de brand leefde wel degelijk bij de coördinatiegroep. Daarvan getuigen de paraatheid en inzet van extra politie-eenheden en het bezoek van de burgemeester en de ambtenaar AOV aan het uitgaansleven. Een bruikbaar en wellicht beter alternatief was geweest om jongerenwerkers direct contact op te laten nemen met groepen van jongeren. Tegelijkertijd had het Bouwens van der Boije College zich kunnen voorbereiden op eventuele acties (zoals rondetafelgesprekken) in de richting van leerlingen (en ouders) – bijvoorbeeld bij aanvang van de school op de maandag na de moskeebrand.

Uiteindelijk is de situatie in Helden niet geëscaleerd. Daarmee is natuurlijk nog niet gezegd dat een snelle inzet van de ketenpartners overbodig is. Van de andere kant weten we ook niet of inzet van politie en ME het beste middel zou zijn geweest, als er wél confrontaties hadden plaatsgevonden.

De Regiegroep Brand

Al voor de moskeebrand waren in Helden activiteiten in gang gezet om spanningen tussen autochtone en allochtone jongeren tegen te gaan. In het overleg op 18 november tussen de gemeente, het Bouwens van der Boije College, de Stichting Vorkmeer en de politie besluiten deze partners op de ingeslagen weg door te gaan. Het roer hoeft dus niet drastisch om. Wel wordt afgesproken om extra voortvarend de ingezette koers te vervolgen.

Kort daarna wordt de Regiegroep Brand opgezet, waarin de vier genoemde partners zitting hebben. De voornaamste taak van deze groep is het bewaken van de voortgang van activiteiten die al gestart waren of die sinds de brand geïntensiveerd zijn. Het is echter onduidelijk of in de Regiegroep Brand heldere eindtermijnen zijn afgesproken. Ofwel: wanneer heeft zij aan haar taak voldaan en kan ze worden opgeheven? Ten tijde van de evaluatiegesprekken werd een bijeenkomst van de Regiegroep Brand afgelast. Dat verbaasde een vertegenwoordiger van het Bouwens van der Boije College, want men zou strikt driewekelijks bijeenkomen. Bezorgd vroeg hij zich af of dit de eerste tekenen waren dat de motivatie om zaken op te pakken, aan het verslappen was.

Buitenruimte en mediastilte

Het contact tussen de gemeente en het Bouwens van der Boije College komt in de evaluatiegesprekken als nogal broos over. Vijf maanden na de brand wijzen de partners geregeld naar elkaar over zaken die misschien voortvarender aangepakt (hadden) kunnen worden. Bijvoorbeeld in de kwestie rond de buitenruimte van het schoolplein. Het BBC had de gemeente verzocht om deze ruimte formeel bij het schoolplein te trekken, zodat de school er zeggenschap over krijgt en toezicht kan houden. De gemeente zegde toe, maar de feitelijke besluitvorming laat in de ogen van het BBC (te) lang op zich wachten.

Omgekeerd is er aan de kant van de gemeente en andere partners weinig zicht op de uitvoering van het 'Convenant Veilige School' bij het Bouwens van der Boije College. Vrijwel niemand van de geïnterviewden *buiten* de school is duidelijk hoe het nu staat met de voortgang, in het bijzonder van het aanvullende project waarin tolerantiebevorderende activiteiten aan bod komen.

Een derde aandachtspunt, ten slotte, is de mediastilte rond het bezoek aan de school door minister Van der Hoeven (25 november 2004). De burgemeester betwijfelde het

nut van die stilte. Juist door publieke aandacht voor dit bezoek, zou het BBC kunnen laten zien dat ze de problematiek serieus neemt en actief aanpakt. De school zegt echter bewust voor (relatieve) stilte gekozen te hebben, omdat het bezoek zonder ‘afleidende’ media *intern* meer vruchten kon afwerpen: serieuze aandacht voor de problematiek binnen de school. In dat licht bezien erkent de burgemeester achteraf ook het nut van de mediastilte.

Werkt het jongerenwerk?

De Stichting Vorkmeer staat zeer positief tegenover de wijze waarop de gemeente haar regierol na de moskeebrand heeft opgepakt. Een aantal zaken, die deels al in gang waren gezet voor de brand, is nog intensiever aangepakt. Op uitvoerend niveau bestaat echter verschil van mening over de mate van voortvarendheid. De Stichting acht een structurele uitbreiding van het aantal uren jongerenwerk noodzakelijk. Maar het is de vraag of via dit jongerenwerk ook *allochtone* jongeren worden bereikt. De medewerker, speciaal belast met het contact met de allochtone organisaties, is slechts acht uur per week werkzaam. Hierin is na de moskeebrand geen verandering gebracht.

Continuïteit van de aanpak

In verschillende evaluatiegesprekken vragen ketenpartners zich af of er nu wezenlijk iets nieuws in gang is gezet. Vooral aan de *continuïteit* van de intensievere aanpak wordt getwijfeld. De burgemeester en de Stichting Vorkmeer benadrukken dat deze continuïteit noodzakelijk is en ze verwachten dat die er ook zal blijven. Anderen vermoeden echter dat men na enige tijd “overgaat tot de orde van de dag” en dat dan “alles terug is bij het oude”.

Overigens is de gemeenteraad akkoord gegaan met enkele aanpassingen van de uitgaven op het terrein van welzijns- en jeugdbeleid. Hierdoor is vrijwel het hele flexibel inzetbare budget voor 2005 vergeven. Verschillende gesprekspartners denken echter dat de gemeenteraad in de nabije toekomst nog wel eens op z'n eigen instemming gewezen moet worden – vooral als de raad in de loop van het jaar nieuwe en andere prioriteiten stelt.

Visie op het jeugdbeleid

Uit de gebeurtenissen voorafgaand en volgend op de brand, ontstaat het beeld dat Helden te maken heeft met problematische jongerengroepen en met spanningen tussen allochtone en autochtone jongeren. Veel aandacht gaat uit naar zogenoemde ‘Lonsdale-jongeren’. Een AIVD-rapport van juli 2005 meldt dat gevoelens van vreemdelingenhaat, nationalisme en frustraties over de multiculturele samenleving breed leven binnen groepen ‘Lonsdale-jongeren’, en dat die gevoelens regelmatig leiden tot bedreigingen en geweld jegens allochtonen en islamitische instellingen.²² Uit verschillende incidenten blijkt echter dat de exclusieve focus op ‘Lonsdale-jongeren’ de werkelijkheid tekort doet. Spanningen en incidenten tussen diverse groepen jongeren hebben zich in ieder geval al sinds eind 2003 in de gemeente Helden voorgedaan.

²² AIVD, ‘Lonsdale-jongeren’ in Nederland, juli 2005, nr. 2381145/01, p. 7.

In de gesprekken tussen bestuurders en diverse geledingen van de Heldense bevolking (evenals in gesprekken tijdens dit evaluatieonderzoek) wordt frequent naar 'buiten Helden' verwezen, wanneer de jongerenproblematiek aan de orde komt. Een eerste inventarisatie heeft echter uitgewezen dat van de 'Lonsdale-jongeren' in de regio er relatief veel in de gemeente Helden wonen. Ook andere gesprekspartners wijzen erop, dat de jongeren die bij vechtpartijen en andere incidenten betrokken waren voor een deel óók uit Helden afkomstig zijn.

Spanningen eerst zichtbaar bij jongeren

De uitkomsten van deze analyse onderstrepen dat de problemen met jongeren en de achterliggende tegenstellingen beleidsmatige aandacht verdienen. Spanningen en gewelddadige confrontaties tussen groepen jongeren kunnen de lokale sociale cohesie bedreigen. Zeker bij een reeks van incidenten is er het gevaar dat de spanningen zich niet beperken tot groepen jongeren, maar zich uitbreiden naar hele bevolkingsgroepen. Of liever gezegd, ook dáár manifest worden. Want interetnische incidenten onder jongeren zijn te beschouwen als uitingen van spanningen die onder *grotere* delen van de bevolking leven. Dergelijke spanningen treden bij jongeren het eerst aan de oppervlakte.²³

Naast een strafrechtelijke aanpak (onderzoek en vervolging) van betrokkenen bij incidenten, ligt hier een duidelijke taak voor het jeugd- en jongerenbeleid in de gemeente Helden. Wil men in dit beleid de nodige aandacht geven aan de problematiek, dan is een aantal zaken vereist:

- Een heldere visie op jeugdbeleid in relatie tot de aanpak van de problemen
- Inzicht in de verschillende groepen jongeren die erbij betrokken zijn
- Goed contact met de diverse (groepen) jongeren
- Voldoende uitvoeringscapaciteit
- De wil om jeugdbeleid in een concrete aanpak om te zetten

Waar ligt het probleem in Helden?

Een goede strategische beleidsvisie is een randvoorwaarde voor een duidelijk lokaal beleid en een heldere gemeentelijke regierol. Uit een 'bestuurskrachtmonitor' die in 2004 in opdracht van de Provincie werd gepresenteerd, komt Helden van alle 47 Limburgse gemeenten als beste naar voren. Vooral in het werken vanuit een heldere strategische ontwikkelingsvisie scoort de gemeente Helden hoog: 'Hierbij is met name gekeken of de gemeente een integrale visie heeft op haar rol, positie en taken en of ze de beschikbare middelen adequaat inzet voor het vervullen van haar opgaven'.²⁴

Inhoudelijk gezien is het principe van 'zelfsturing' een centraal uitgangspunt in de Heldense beleidsvisie. Individu, gezin en dorpskernen geven zelf richting aan de eigen ontwikkeling. De kerngedachte achter de visie op het jeugdbeleid sluit hierop aan. Het beleid is gericht op het creëren van optimale omstandigheden, zodat jon-

²³ Zie R. Witte, M. Veenstra, K. Schram & F. Kors, *Interetnische Spanningen. Een draaiboek*, p. 20; Sdu, Den Haag 2003.

²⁴ Zie J. Hendriks & A.F.A. Korsten, 'Limburg brengt de bestuurskracht van haar gemeenten in kaart', in B&G, april 2004, p. 30.

geren rond hun 18e levensjaar een goede startkwalificatie hebben voor een zelfstandig bestaan en over kwaliteiten als leergierigheid en weerbaarheid beschikken. Pas als hierbij problemen ontstaan, formuleert de Regiegroep Jeugd opdrachten aan de ketenpartners.

Een sterk accent in het gemeentelijk algemeen jeugdbeleid ligt bij het (verder) stimuleren en ondersteunen van de overgrote meerderheid van jongeren met wie 'het goed gaat'. Verschillende uitvoerenden betwijfelen of er voldoende aandacht is voor die (groepen) jongeren die het minder goed of slecht dreigt te vergaan.

Diverse geïnterviewden wijzen erop dat jeugdbeleid weliswaar een volwaardig gespreksonderwerp in de gemeenteraad vormt, maar dat van een heldere kaderstelling door de raad nog te weinig sprake is. Moet het jeugdbeleid zich vooral richten op de 95% van de jongeren met wie het goed gaat, of vooral op de 5% van de jongeren die buiten de boot dreigt te vallen? Volgens verschillende respondenten neigt de gemeenteraad naar beleidsaandacht voor de grootste groep jongeren. Professionals van de externe ketenpartners menen echter dat juist veel aandacht zou moeten uitgaan naar de groep risicjongeren. Deze visie wordt ook onderbouwd door hun verwachting dat de omvang van deze groep (nu 5%) aan het toenemen is tot 10%.

Niet te vangen onder 'Lonsdalers'

Enkele gesprekspartners schetsen de problematiek als volgt: verschillende jongeren in Helden verkeren in een geïsoleerde positie. Volgens sommige geïnterviewden heeft dat te maken met het ontwikkelen van een eigen identiteit, een belangrijk onderdeel van het proces dat jongeren doormaken op weg naar volwassenheid. Er zijn jongeren die hierbij grotere problemen lijken te hebben dan anderen, wat zich uit in een relatief sterker afwijkend en 'afscheidend' gedrag. Ze vormen groepjes, die zich nadrukkelijk onderscheiden en zich afzetten tegen anderen in de lokale samenleving. Daarbij vertonen ze gedrag waarover de meerderheid van de lokale bevolking met afschuw spreekt – van overlast tot criminaliteit, drugs- en alcoholgebruik, verbaal of fysiek geweld en het dreigen daarmee.

Dergelijke processen en gedragingen zijn volgens gesprekspartners niet te vangen onder de noemer 'Lonsdale-jongeren', maar gelden evenzeer voor andere (ook allochtone) groepen jongeren. We kunnen stellen dat de betrokken jongeren niet (voldoende) geëquipeerd zijn om zelf richting aan de eigen ontwikkeling te geven of dit te realiseren zonder dat dit andere sociale problemen met zich meebrengt. In lijn met de centrale gedachte achter het jeugdbeleid worden deze jongeren vervolgens nadrukkelijk(er) ondersteund na een opdracht daartoe vanuit de Regiegroep Jeugd aan één of meer ketenpartners. Zo is een deel van de uitvoering van het bestaande jongerenwerk en jeugdbeleid ontstaan direct naar aanleiding van overlast door hanggroepen.

Inzicht in verschillende groepen

De hiervoor beschreven beleidsvisie brengt het risico met zich mee dat alleen maar opgetreden wordt bij problemen, ofwel: ad hoc. Volgens enkele gesprekspartners is dat reeds het geval in Helden. Een belangrijk nadeel van ad hoc-beleid is dat een probleem eerst duidelijk aan de oppervlakte moet treden voordat actie volgt. Het gevaar is groot dat de situatie dan inmiddels zodanig geëscaleerd is en zo complex is geworden,

dat een intensievere en dus duurdere aanpak noodzakelijk is. Vaak volstaat men dan met kortlopende, incidentele activiteiten, die weinig of geen structurele verandering teweegbrengen.²⁵ Terwijl bij *vroegtijdige* herkenning van trends en problemen onder jongeren geïnvesteerd kan worden in effectieve projecten als onderdeel van het integrale jeugdbeleid.

Een structurele aanpak van de problemen onder groepen jongeren is in Helden geen integraal onderdeel van het algemeen jeugdbeleid. Om zo'n aanpak te kunnen verwezenlijken is inzicht nodig in de verschillende groepen jongeren. Uit de gesprekken met verschillende actoren in Helden blijkt dat dit inzicht nauwelijks of niet aanwezig is. Zo wordt op de vraag naar informatie over 'Lonsdale-jongeren' die mogelijk problemen veroorzaken, al snel naar de politie verwezen. De politie zegt op haar beurt maar zeer beperkt inzicht in deze groepen te hebben. Ook in de verschillende groepen allochtone jongeren bestaat nauwelijks inzicht.

Jongerenwerk kan 't niet bijbenen

Een belangrijke bron van informatie over jongeren is natuurlijk het jongerenwerk. Als gevolg van de moskeebrand is het jongerenwerk in Helden tijdelijk uitgebreid met 12 uur (tot 38 uur). Daarnaast was al eerder voor 8 uur per week een minderhedenwerker aangesteld. Uit gesprekken blijkt echter dat de jongerenwerkers weinig kennis hebben van de leefwereld en achtergronden van 'Lonsdale-jongeren', en evenmin van allochtone jongeren.

Het verwerven van inzicht in de leefwerelden, subculturen, gedachten en gedragingen van jongeren vereist allereerst een goed *contact* met de verschillende groepen. De gemeente Helden heeft een jongerenbus ingezet, die mogelijkheden biedt om – vooral ook ongeorganiseerde – jongeren te bereiken. Desondanks lijkt er weinig of geen contact te zijn met jongeren die zich 'buiten de geëigende paden' begeven. Ook het gesprek met uitvoerenden van de Stichting Vorkmeer leidt niet tot een andere conclusie.

Men kan het jongerenwerk of de minderhedenwerker het gebrek aan contacten met de doelgroepen niet echt verwijten. Gezien de totale ureninzet (38 uur jongerenwerk, inclusief de tijdelijke uitbreiding van 12 uur, en 8 uur minderhedenwerk) kan men van de werkers niet verwachten dat zij inzicht verwervend contact hebben met alle groepen jongeren in Helden. De differentiatie en diversiteit van leefwerelden en subculturen onder jongeren is in de laatste decennia aanzienlijk toegenomen. Ook binnen een gemeente van de omvang van Helden is die ontwikkeling niet bij te benen en te 'coveren' door één (parttime) jongerenwerker.

Isolement stelt extra eisen

Juist de risicogroepen van jongeren die we hiervoor bespraken, nemen een meer geïsoleerde positie in ten opzichte van de 'mainstream' samenleving en haar organisaties. Dat stelt extra eisen aan het jongerenwerk. Wat de allochtone jeugd betreft,

²⁵ Dit vormt ook vaak één van de manco's van beleid tot het voorkómen en bestrijden van marginalisering en criminalisering onder allochtone jongeren (ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken, *Criminaliteit in relatie tot de integratie van etnische minderheden* – CRIEM, Den Haag 1997). Ook in het beleid naar aanleiding van deze nota (zie CRIEM-beleid 1999-2000 en Preventiebeleid 2001-2004) blijkt de structurele inbedding van aanpak en activiteiten problematisch te verlopen. Het FORUM-programma Jeugd & Veiligheid is direct betrokken bij de ondersteuning van de lokale uitvoering van dit beleid (Werkplan 2004/2005, FORUM, Utrecht).

ook vertegenwoordigers van Turkse en Marokkaanse zelforganisaties zeggen dat ze geen beeld hebben van de jongeren binnen hun gemeenschap. Wat mogen we dan verwachten van de minderhedenwerker die in 8 uur per week zicht moet zien te houden op de diverse groepen allochtone jeugd?

Gemeente en politie hebben in het verleden met verschillende partijen en zelforganisaties gesproken over de aanpak van overlast en crimineel gedrag door allochtone jongeren. Uit die gesprekken ontstond bij de gemeente en de politie het beeld dat de gemeenschappen (lees: organisaties) niet bij machte zouden zijn om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen. Allochtone organisaties merken op hun beurt op, dat de politie geen mededelingen wil of kan doen over de jongeren die het betreft. Daardoor zouden de organisaties niet goed weten om welke jongeren het gaat, hetgeen ze als voorwaarde zien om stappen te kunnen ondernemen.

Conclusie: verschuif de accenten

Wat kunnen we concluderen als we dit alles overzien?

- Er zijn allerlei signalen dat in Helden serieuze (en mogelijk toenemende) problemen rond verschillende groepen jongeren bestaan.
- Er is onvoldoende contact met deze groepen jongeren, waardoor ook het benodigde inzicht in hun leefwereld en gedragingen ontbreekt.
- De politieke prioriteit van het jeugdbeleid ligt bij het overgrote deel van de jongeren met wie het relatief goed gaat.
- Mede door die prioriteit zijn er te weinig middelen en mogelijkheden om daadwerkelijk iets te doen aan de geschetste problematiek.

Deze conclusies leiden tot het voorstel om de visie op het jeugdbeleid – en daarmee ook de huidige accenten binnen dat beleid – te heroverwegen. Uiteraard moet deze heroverweging uiteindelijk in de gemeenteraad plaatsvinden, maar ze kan mede totstandkomen in samenwerking met de verschillende ketenpartners in het jeugdbeleid. Een nadrukkelijke verschuiving van de aandacht naar jongeren die buiten de boot dreigen te vallen (of zijn gevallen), dient gepaard te gaan met een verruiming van de middelen en mogelijkheden om een effectieve integrale aanpak te realiseren.²⁶

Aanpak van interetnische spanningen

Het bestaan van interetnische spanningen in Helden wordt door veel gesprekspartners niet (h)erkend. Velen zien de moskeebrand weliswaar als een uiting van vreemdelingenhaat en van *landelijke* interetnische spanningen, maar de daders zoekt men in een kleine groep ‘racisten’, die vermoedelijk ook nog van buiten de gemeente komen. De reeks van incidenten die Helden in 2004 teisterde – voor en na de brand – verandert weinig aan deze opvattingen, al schrikt menig gesprekspartner wel als hij een opsomming hoort.

²⁶ Of zo'n verruiming van middelen ten koste gaat van staand beleid dan wel leidt tot een evenredige verruiming van de middelen voor het gehele jeugdbeleid, is natuurlijk afhankelijk van de financiële positie van de gemeente en de politieke besluitvorming hieromtrent.

De politie zegt in het evaluatiegesprek dat zij sinds de brand niet alerter is op spanningen tussen groepen. Ook houdt zij geen aparte registratie bij van incidenten die mogelijk een uiting zijn van deze spanningen. De geïnterviewde meent dat daarvoor een bijzondere aanvraag nodig is bij de registratiekamer.

De woordvoerders van allochtone organisaties wijzen op de toegenomen spanningen sinds 11 september 2001, na de aanslag in New York. Volgens een vertegenwoordiger van de Turkse Vrouwenvereniging bestaan die spanningen al vier jaar. Overigens is dat niet alleen in Helden het geval, het gaat om signalen die op vele plekken in de regio en in heel Nederland opduiken.

Ook naar het oordeel van de onderzoekers is er wel degelijk sprake van interetnische spanningen binnen de bevolking van Helden. De incidenten zoals die zich in Helden hebben voorgedaan, zijn daar een duidelijk symptoom van.

Minister Remkes: benader het breed

Minister Remkes van Binnenlandse Zaken schrijft in zijn aanbiedingsbrief bij het AIVD-rapport van juli 2005 dat interetnische spanningen een serieus probleem vormen: 'Ik vind het dan ook van groot belang dat het lokale bestuur hier aandacht aan besteedt. Voor het lokale bestuur is het van belang om de situatie waarin een gebeurtenis zich voordoet, zorgvuldig te duiden, zodat er een gedegen aanpak van onderliggende oorzaken van de conflicten kan worden ontwikkeld. De aanpak eenzijdig focussen op één bepaald incident wekt weerstand op en kan spanningen zelfs verergeren. Een brede benadering die maatregelen van politie en justitie combineert met een integrale sociaal-maatschappelijke aanpak is daarom nodig. Met name vanuit het jeugdbeleid en het belang van handhaving van de openbare orde en veiligheid liggen hier belangrijke uitdagingen.

Zo ligt er voor de gemeenten een regierol wat betreft het zorgen voor een netwerk tussen partijen die te maken hebben met jeugd en veiligheid, zoals scholen, buurt- en wijkcentra, sportverenigingen, woningbouwcorporaties etc. Met behulp van een goed functionerend netwerk kunnen tijdig signalen worden opgevangen en kan gezorgd worden voor afspraken over hoe omgegaan wordt met jongeren die in de problemen (dreigen te) raken."²⁷

Preventie en repressie: een integrale aanpak

De oorsprong en oorzaken van tegenstellingen en spanningen tussen groepen mensen kunnen zeer divers zijn. Wanneer spanningen een interetnisch karakter krijgen, wordt de problematiek ernstiger. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als door etnische groepsvorming en het gebruik van symbolen andere etnische groepen worden beleedigd en buitengesloten. De vechtpartijen tussen allochtone en autochtone jongeren in Helden, maar ook verschillende andere incidenten, lijken op zo'n ontwikkeling te wijzen.²⁸

²⁷ Brief d.d. 6 juli 2005, kenmerk 2005-0000115205, onderwerp: aanbieding AIVD-nota 'Lonsdale-jongeren' in Nederland, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

²⁸ Uit de ervaringen van het Interventieteam Interetnische Spanningen en het werk van FORUM blijkt dat hier geen sprake is van een specifiek Heldense situatie. Soortgelijke ontwikkelingen doen zich in veel meer Nederlandse gemeenten voor (ook in heel andere regio's dan Noord-Limburg). Zie ook de eerder aangehaalde AIVD-rapportage.

Het is niet uitzonderlijk of vreemd dat spanningen vooral en in eerste instantie onder groepen jongeren aan de oppervlakte komen. Als onder volwassenen negatieve opvattingen en vijandbeelden leven over andere groepen, krijgen jongeren die van huis uit mee. Ook de houding en opvattingen van beroepskrachten, zoals docenten en sporttrainers, kunnen hierbij – ook in *positieve* zin – een belangrijke rol spelen.

Bij langduriger spanningen en daaruit voortvloeiende conflicten is vaak sprake van wisselend dader- en slachtofferschap. In een op zichzelf staand incident is vaak duidelijk wie de dader en wie het slachtoffer is. Bij een *reeks* van incidenten kan echter blijken dat de dader(groep) van het huidige incident het slachtoffer is geweest bij een eerder incident, en omgekeerd. Het is daarom onterecht om de ene groep uitsluitend als dader af te schilderen, en de andere uitsluitend als slachtoffer. Dat draagt hooguit bij tot verdere escalatie of het verder geïsoleerd raken van de ‘daderpartij’.

Wordt deze problematiek (h)erkend, dan kunnen de incidenten en de opgelopen spanningen aanleiding zijn om het jeugdbeleid te herzien en aan te vullen met preventieve en repressieve acties en maatregelen. We noemen hier een aantal mogelijke onderdelen van zo’n integraal programma.²⁹

- **Structurele preventie**

Activiteiten om wederzijdse beeldvorming aan te passen en te toetsen aan de realiteit. Deze preventie moet niet alleen gericht zijn op de betrokken groepen jongeren maar op de *hele* jeugd (via school en via jongeren- en verenigingswerk), en zelfs op de hele lokale bevolking. Dialoog- en discussiebijeenkomsten, zoals georganiseerd door het Platform Ontwikkelingssamenwerking in Helden, zijn hiervan een goed voorbeeld. Dergelijke preventieve activiteiten mogen niet kortstondig of zelfs eenmalig zijn – een structurele en integrale aanpak is gewenst.

- **Spanningen signaleren**

Er moet inzicht zijn in wat er speelt binnen verschillende bevolkingsgroepen (dus niet alleen bij jongeren). Signalering van spanningen rust niet alleen op de schouders van professionals zoals politieagenten, leraren en jongerenwerkers – ook ouders kunnen hierin een rol spelen. Een aparte registratie van incidenten door de politie zou meer inzicht geven in de ontwikkeling van spanningen tussen groepen.

- **Confrontaties voorkomen**

Hoewel incidenten nooit helemaal te voorkomen zijn, bestaan er wel mogelijkheden om confrontaties te vermijden. Het annuleren van de discoavond bij het Heldense Apollo (10 november 2004) is hiervan een goed voorbeeld. Ook gesprekken met degenen die een mogelijke confrontatie voorbereiden, of met personen uit hun omgeving, kunnen botsingen voorkomen.

- **Repressieve aanpak**

Het is goed om de repressieve aanpak van incidenten en confrontaties vooraf vast te leggen in een ‘checklist sociale calamiteiten’ (zie hoofdstuk 5, pagina 52).

²⁹ Zie R. Witte, M. Veenstra, K. Schram & F. Kors: *Interetnische Spanningen. Een Draaiboek*, Sdu, Den Haag 2003.

Communicatie met de media en de bevolking is hiervan een belangrijk onderdeel. De uitvoering van het plan is deels de taak van politie en Openbaar Ministerie, maar ligt niet alleen op *hun* bordje – ook de gemeente en externe partners zijn erbij betrokken.

- **Nazorg bij incidenten**

Vlak na een incident is het van belang dat de contacten met daders, slachtoffers en betrokken bevolkingsgroepen worden geïntensiveerd om escalatie te voorkomen. Een voorwaarde is dat de gemeente in die communicatie een neutrale positie inneemt, het incident nadrukkelijk afkeurt en het gebeurde op genuanceerde wijze in een bredere context weet te plaatsen. Bij ernstige incidenten ligt er ook een rol voor de instellingen op het gebied van gezinszorg of jeugdhulpverlening. De nazorg dient geleidelijk over te gaan in algemene preventie, waarbij de contacten en activiteiten qua intensiteit kunnen afnemen maar zeker niet mogen verdwijnen.

5 Lessen uit de Heldense brand

Welke lering kunnen andere gemeenten trekken uit de wijze waarop Helden omging met de brandstichting in de plaatselijke moskee, eind 2004? In dit slothoofdstuk formuleren we een aantal praktische adviezen. Die gaan niet over de bestrijding van zo'n brand zelf, maar over de aanpak van de maatschappelijke gevolgen en de omgang met de media-aandacht. De lessen en tips zijn bestemd voor gemeenten met allochtone en autochtone bevolkingsgroepen, waar interetnische spanningen reeds voorkomen of op de loer liggen.

In onze benadering maken we onderscheid tussen crisismanagement – hoe reageer je op een incident? – en preventie met beleid: hoe kun je voorkomen dat dergelijke incidenten (nog eens) plaatsvinden? In schema ziet die onderverdeling er als volgt uit:

Crisismanagement	Preventie met beleid
• Organisatie • Communicatie	• Jeugdbeleid • Interetnische relaties

Crisismanagement: organiseer en communiceer

Organisatie

1. Zorg voor een goede coördinatie van de 'maatschappelijke aanpak'

Bij een fysieke calamiteit wordt de coördinatie van de aanpak via het rampenplan geregeld. Dit plan schrijft onder meer voor wie er in de coördinatiegroep zitting hebben en wie daar de leiding heeft. Als bij een interetnisch incident het rampenplan in werking treedt, zal de coördinatiegroep (beleidsteam of GAC) tevens tot taak hebben de maatschappelijke gevolgen van het incident te bestrijden.

Ook als er *geen* beroep op het rampenplan wordt gedaan, is het aan te bevelen om zo spoedig mogelijk een coördinatiegroep in te stellen. De voornaamste taken: acties in gang zetten om het incident te bestrijden en escalatie te voorkomen, en communiceren naar betrokken partijen, lokale bevolking en media. Maak de groep niet te groot.³⁰ Mocht het nodig blijken, dan kan ze altijd nog worden uitgebreid. En soms is het in de loop van de tijd juist gewenst om de groep af te slanken, of 'oude' partijen (ope-

³⁰ Naast de burgemeester, die de leiding heeft, kunnen plaatsnemen: de gemeentesecretaris, de betrokken sectorhoofden, de Hoofdofficieren van Dienst van brandweer en politie (voor zover nodig en gewenst), de ambtenaar AOV en de voorlichter(s). Afhankelijk van het incident, de omstandigheden en de gemaakte analyse kan de coördinatiegroep aangevuld worden met andere partijen, zoals een betrokken school en welzijnsinstelling.

rationele partners) te vervangen door ‘nieuwe’ (bijvoorbeeld welzijnswerk). Mogelijk blijkt ook dat de coördinatiegroep op enig moment beter te vervangen is door een regiegroep op een bepaald beleidsterrein, zoals een Regiegroep Jeugd.

2. Maak de omvang en status van de coördinatiegroep duidelijk

Om verwarring te voorkomen over wie zitting heeft in de coördinerende groep en dus present dient te zijn, moet iedereen geïnformeerd worden over de status van de groep: is het een beleidsteam in het kader van GRIP-2, is het GAC aan het werk, of betreft het een ad hoc-groep? Zeker in het laatste geval moet voor een ieder helder zijn wie lid is.

3. Maak heldere taak- en termijnsafspraken in de coördinatiegroep

Zorg voor een heldere taakverdeling in de kortetermijnaanpak van maatschappelijke effecten: wie doet wát en wanneer? Geef ook duidelijk de handelingstermijn aan: op welk moment wordt nagegaan of en hoe taken zijn uitgevoerd? Wanneer wordt besloten het werk van de coördinatiegroep te beëindigen, of over te dragen aan een ander gremium of team dat de gemaakte afspraken (bijvoorbeeld voor de middellange en/of langere termijn) bewaakt?

4. Organiseer direct een goede coördinatieondersteuning

In de haast om van start te gaan, vergeet men gemakkelijk de ondersteuning voor de coördinatiegroep te regelen. Er zijn goede redenen om de gemaakte afspraken en besluiten en de voortgang binnen de groep te laten notuleren. Niet alleen kunnen de groepsleden zich dan op hun eigen taken concentreren, een goede verslaglegging is ook noodzakelijk voor een doeltreffende evaluatie van het optreden van de coördinatiegroep.

Communicatie

5. Plaats het incident in zijn bredere context

Bij een incident tussen groepen is er vaak veel medeleven voor de (vermeende) slachtoffers en wordt meteen een hard oordeel uitgesproken over de (vermeende) daders. Het incident wordt dan als een foto behandeld, als een momentopname. Incidenten kunnen echter beter als een filmshot worden gezien, als een opeenvolging van beelden. In de meeste gevallen is een interetnisch incident namelijk een stap in een langere reeks. En in die reeks blijkt vaak sprake van een wisselend dader- en slachtofferschap. De daders van nu zijn wellicht eerder slachtoffer geweest, en omgekeerd. Het is belangrijk dat bestuurders oog hebben voor de voorgeschiedenis van een incident en voor dit wisselend dader- en slachtofferschap. Zij moeten zich niet laten meetrokken in de algemene behoefte om schuldigen aan te wijzen. Opsporing en vervolging dienen ze over te laten aan politie en justitie. Het risico van partijkiezen en zich uitspreken over wie schuld heeft, is dat de veroordeelde partij zich niet gehoord en gezien voelt. Daarmee draagt de lokale overheid eerder *bij* aan de spanningen dan dat ze die vermindert³⁰. Wel kunnen bestuurders het natuurlijk als hun taak zien om het vertoonde gedrag af te keuren en te verwerpen.

³⁰ Professor Uri Rosenthal spreekt in dit verband over *blame-free-reporting*, die crisis kan voorkómen (2002, p 18).

6. Leg zo snel mogelijk contact met de direct betrokkenen

Een van de eerste opgaven bij interetnische incidenten is uiteraard om de getroffen en te spreken, leedwezen te betonen, hun waar mogelijk hulp aan te bieden. Contact met slachtoffers kan ook benut worden om de gemoederen tot bedaren te brengen en onbezonnen reacties te voorkomen. In eerste instantie ligt hier een taak voor het gemeentebestuur, i.c. de burgemeester als vertegenwoordiger van de lokale gemeenschap, later kunnen andere bestuurders of betrokken ambtenaren het overnemen.

Toch verdienen niet alleen de direct getroffen maar *alle* betrokkenen en partijen de aandacht van de lokale overheid, dit vanuit het oogpunt van het wisselend dader- en slachtofferschap. Elke partij wil dat haar ervaringen, haar visie op het gebeurde, haar frustraties en wensen gehoord worden. Eenzijdige aandacht voor de slachtoffers 'van het moment' mag dan wel tegemoetkomen aan de behoefte van de meerderheid, maar draagt niet bij aan het wegnemen van de spanningen, laat staan aan het verbeteren van de onderliggende betrekkingen.

Het contact met de betrokkenen moet overigens geen mediavertoning worden: denk goed na of aanwezigheid van de pers wenselijk is. En ook als de media vertrokken zijn, is het zaak om het contact met alle betrokkenen te onderhouden. Afhankelijk van de omstandigheden kan dat contact op een andere manier en door andere personen gestalte krijgen.

7. Informeer op korte termijn de gemeenteraad

Het biedt veel voordelen om, zoals in Helden gebeurde, spoedig na een incident de gemeenteraad (informeel) bijeen te roepen. De bestuurders maken de raad dan deelgenoot van hun analyse, van de stappen die zij hebben genomen en eventueel nog zullen nemen. Hiermee informeren zij op effectieve wijze de politieke vertegenwoordigers van de lokale bevolking. De reacties van de raad ondersteunen de ingezette koers van de bestuurders, of helpen om die koers in positieve zin aan te passen. Uitgangspunt van de bijeenkomst: het probleem waar de bestuurders voor staan is een *gezamenlijk* probleem, dat een *gezamenlijke* oplossing vereist.

8. Communiceer met de verschillende bevolkingsgroepen

De bevolking heeft recht op vroegtijdige informatie over wat er is voorgevallen en welke ontwikkelingen er zijn. Daarvoor staan de gemeente allereerst de lokale nieuwsmedia ter beschikking: huis-aan-huisblad, lokale of regionale kranten, regionale radio en TV. Ook de gemeentelijke internetsite kan voor deze communicatie gebruikt worden. Naast nieuws en persberichten kan de gemeente oproepen en relevante toespraken op de website plaatsen, alsmede informatie over maatregelen die genomen zijn. Afhankelijk van het incident kan het zinvol zijn om de buurt waar het zich heeft voorgedaan, apart te informeren, bijvoorbeeld door een bijeenkomst met de bewoners te beleggen.

Een incident in een reeks van interetnische spanningen en confrontaties kan niet als 'incident' (in de zin van toevalligheid of eenmalige gebeurtenis) worden afgedaan. De gemeente dient het op te vatten als een signaal dat er bij delen van de bevolking spanningen bestaan. Zodra de directe crisis bezworen is, moet nagedacht worden over de nodige vervolgstappen. Daarvoor is het nodig te peilen hoe de bevolking denkt en voelt over het gebeurde, waar zij problemen ziet en oplossingen zoekt. Het

is niet verstandig om daarbij alleen af te gaan op de directe reacties van burgers of op ingezonden brieven. Gesprekken voeren met groepen uit de bevolking zijn een beter middel. Het ligt voor de hand om contact te leggen met groepen die reeds in een ander verband bij elkaar komen (kerkelijk, cultureel, onderwijs, vrijetijdsbesteding).

Met dergelijke gesprekken laten bestuurders zien dat zij het incident serieus nemen en maken ze duidelijk hoe zij zich opstellen in deze situatie. Tegelijkertijd krijgen ze omgekeerd een indruk van de houding, gevoelens en reacties van burgers. Deze informatie is van belang bij het bepalen van vervolgacties – verslaglegging van de gesprekken is dan ook een vereiste.

Er zijn nog andere manieren om te polsen wat er onder de bevolking leeft. Het openstellen van een forum op de gemeentelijke website, bijvoorbeeld, biedt iedereen de gelegenheid op het gebeurde te reageren. Dat levert een gevarieerd beeld op van hoe de bevolking³² denkt over de zaak. Deze kennis kan het gemeentebestuur vervolgens gebruiken in de verdere communicatie met de burgers.

9. Verstrek informatie aan het gemeentelijk apparaat

Ambtenaren van de gemeente kunnen op enig moment nodig zijn bij het managen van de crisis en bij vervolgacties. Dat is een goede reden om hen te informeren over het incident, over het standpunt van het gemeentebestuur, en over de reeds genomen en aangekondigde maatregelen.

Allereerst behoren de sectorhoofden van betrokken diensten op de hoogte gebracht te worden, voorzover ze niet al deel uitmaken van de coördinatiegroep. Deze hoofden informeren vervolgens hun eigen dienst. Vooral de ambtenaren die in hun functie contacten onderhouden met de bevolking dienen vroegtijdig op de hoogte te zijn. Op een later moment kunnen alle ambtenaren van de gemeente gezamenlijk worden voorgelicht, bijvoorbeeld door de burgemeester of de gemeentesecretaris.

10. Voer overleg met de betrokken ketenpartners

Ketenpartners zijn belangrijke partners voor de gemeente. Bij interetnische incidenten kunnen verschillende ketenpartners betrokken zijn: van politie en welzijnsinstellingen tot woningcorporatie, jeugdhulpverlening en scholen. Voorzover ketenpartners niet in de coördinatiegroep vertegenwoordigd zijn, moet zodra dat geboden is met hen overlegd worden. Tijdens dat (gezamenlijk) overleg krijgen zij de nodige informatie, geven zij hun visie op het gebeuren en hun suggesties voor de aanpak, en worden afspraken gemaakt over de rol en inzet van de ketenpartners.

11. Wees voorbereid op grote media-aandacht

Afhankelijk van de nationale context kan een plaatselijk incident uitgroeien tot landelijk nieuws, en zelfs de wereldpers halen. De lokale bestuurders moeten zich terdege realiseren dat zo'n grote belangstelling van de media het incident in een ander licht zet, en hoe dan ook gevolgen heeft voor de aanpak.

12. Stel een voorlichtingsteam samen

Behalve de gemeente beschikt ook de politie doorgaans over een eigen voorlichter. Bij interetnische incidenten vormen zij samen een team, dat aangevuld wordt met de

³² Overigens: niet alleen de eigen bevolking. Een website kent immers geen gemeentelijke en nationale grenzen.

voorlichter van de (eventuele) sector Veiligheid. Maak meteen duidelijk wie de leiding heeft van het voorlichtingsteam.

Een kleinere gemeente is niet altijd geëquipeerd om de intensieve media-aandacht adequaat het hoofd te bieden. In dat geval is het aan te bevelen een beroep te doen op voorlichters uit de regio (bijvoorbeeld van een grotere gemeente) of van de Provincie. Daar is over het algemeen meer ervaring en expertise in dit soort incidenten aanwezig.

13. Geef persconferenties en bereid die goed voor

Bij grote media-aandacht is het verstandig om vaste mediacontacten te organiseren en deze goed voor te bereiden. Persconferenties vormen een geschikt middel voor die contacten. Het voorkomt dat woordvoerders in de hectiek van het moment ondoordachte en tegenstrijdige uitspraken doen, en signalen geven die (juist) bij interetnische spanningen escalerend kunnen werken. De tijdwinst die deze vaste perscontacten opleveren, kan goed gebruikt worden om voldoende informatie te verzamelen en een doordacht en gezamenlijk standpunt voor te bereiden. Met een persconferentie houdt de gemeente de regie over de informatievoorziening in handen.

Spontane, ofwel onvoorbereide uitingen naar de pers kunnen maatschappelijke schade aanrichten en de afzenders nog lang achtervolgen. Wordvoerders moeten een heldere boodschap (kunnen) uitdragen. Het is verstandig om in de voorbereiding van een persconferentie, maar ook van een individueel interview, na te denken over de twee of drie belangrijkste punten die naar voren moeten komen. Een rollenspel is een probaat middel om de woordvoerder op zijn mediaoptreden voor te bereiden.

Tot slot: in perscontacten verdienen niet alleen de feiten alle aandacht, maar ook de *emoties* die het incident heeft opgeroepen. Emoties spelen een steeds grotere rol in onze mediasamenleving. Rosenthal omschrijft crisisbeheersing zelfs als het kanaliseren van collectieve stress.³³

14. Bepaal welke media voorrang krijgen

Niet alleen op de dag van het incident zelf, ook in de periode daarna kan de gemeente overstelpt worden met vragen om informatie of interviews. Voorkomen moet worden dat de burgemeester vaker op de TV te zien is dan in zijn eigen gemeente. Daarom is het belangrijk om – buiten de persconferentie – de contacten met de pers te prioriteren. Als criterium kan daarbij gelden de impact van het medium, maar ook hoe het medium in eerdere situaties met lokaal nieuws is omgegaan. De regionale pers moet bij de prioritering uiteraard niet vergeten worden.

15. Registreer media-uitingen én mediacontacten

Een goede registratie van uitingen in de media naar aanleiding van het incident, levert een onderbouwd beeld op van de reacties in de samenleving (en politiek) op het gebeurde. Dat overzicht biedt de bestuurders de gelegenheid om bij te sturen waar dat nodig is. Daarnaast is de registratie van belang om het persoptreden van de gemeente te kunnen evalueren. Het verdient aanbeveling om óók goed bij te houden met welke media (en met wie) de woordvoerders gesproken hebben, en wat er tijdens de interviews gezegd is.

³³ U. Rosenthal, 2002, p. 16.

Preventie met beleid: voorkómen is beter

Als zich eenmaal een incident heeft voorgedaan, is de eerste vraag voor een gemeente: hoe pakken we de gevolgen zo effectief mogelijk aan? De tips 1 tot en met 15, zoals hiervoor geformuleerd, kunnen u bij dit crisismanagement zeker van pas komen. Maar u zult minstens zo geïnteresseerd zijn in de vraag: hoe *voorkomen* we dat er in de toekomst incidenten tussen (etnische) bevolkingsgroepen ontstaan?

Hierna geven we een aantal ‘preventieve’ adviezen over de inrichting van het jeugd-beleid en het verbeteren van interetnische relaties. Waarbij meteen moet worden aangetekend dat interetnische conflicten géén specifieke jongerenproblematiek zijn. De problemen liggen veel dieper en komen in alle lagen van de bevolking voor. Wel komen interetnische spanningen vaak het eerst bij jongeren aan de oppervlakte.

Tot besluit van dit rapport staan we stil bij de voordelen van een ‘checklist sociale calamiteiten’.

Jeugdbeleid

16. Vind uit wat er leeft onder groepen van jongeren

Om een gedegen jeugd- en jongerenbeleid te (kunnen) ontwikkelen, dient de gemeente goed te weten wat er onder jongeren leeft. Dit geldt des te meer als ze met dat beleid juist die jongeren wil bereiken die dreigen zich te isoleren en te marginaliseren, en daardoor een bedreiging kunnen vormen voor de openbare orde. Om te weten wat er leeft, is regelmatig en intensief contact met (sub)groepen jongeren noodzakelijk, zowel allochtone als autochtone. Professionals zoals jongerenwerkers en onderwijzers zijn daarvoor de aangewezen personen, maar ook professionals in het uitgaansleven (portiers, horeca-eigenaren en –medewerkers), wijkagenten en sporttrainers kunnen hierin uitstekende diensten bewijzen. Zorg voor een adequate en actuele informatieverstrekking van deze professionals aan beleidsmakers.

17. Kijk voor het jeugdbeleid goed naar visie en doelgroepen

Een doordachte en breed gedragen visie op het jeugdbeleid is hét instrument voor de lokale overheid om effectief regie te voeren over de ontwikkeling en uitvoering van dat beleid. De belangrijkste vragen hierbij: wie zijn precies de doelgroepen van ons jeugdbeleid? Leggen we het accent op probleem- en risicogroepen, of richten we het beleid juist op *alle* jongeren? En: hoe integreren we een eventueel doelgroepenbeleid (bijvoorbeeld voor allochtone jongeren) in het algemene jeugdbeleid?³⁴

Bij deze visieontwikkeling – en het creëren van draagvlak ervoor – is samenwerking en afstemming nodig op politiek, bestuurlijk en uitvoerend niveau. De gemeente dient als regisseur voor goede afspraken tussen de partners te zorgen: hoe organiseren we de contacten met jongerengroepen? Hoe beheren (en gebruiken) we de kennis die dat oplevert? En: hoe wordt informatie hierover structureel aangedragen bij beleidsmakers en besluitvormers?

³⁴ Zie o.a. VNG-project Lokaal Jeugdbeleid, *Jeugd en Veiligheid*, Den Haag 2001, en R. Witte et al, 2003.

18. Werk bovenlokaal samen bij 'grensoverschrijdende' problemen

Jongeren in kleinere gemeenten beperken hun actieradius niet tot het dorp. Zij treffen elkaar op regionale scholen en bezoeken uitgaansgelegenheden in buurgemeenten. Als dan problemen ontstaan, zoals confrontaties tussen jeugdgroepen na schooltijd of in het weekeinde, overschrijden die vaak de gemeentegrenzen. Bij de preventie en aanpak is overleg tussen de betrokken gemeenten dan ook zeer aan te bevelen. Een goed voorbeeld vormt de problematiek rond 'Lonsdale-jongeren', die zich in menige gemeente voordoet. Het verzamelen van kennis over dergelijke groepen en het opstellen van beleid, is al snel te veel gevraagd van (kleinere) afzonderlijke gemeenten. Dit kunnen ze daarom beter gezamenlijk aanpakken, in regionaal of provinciaal verband.

Interetnische relaties

19. Houd een aparte registratie bij van interetnische incidenten

Een belangrijke bron om meer inzicht te krijgen in het verloop van interetnische incidenten, vormt de politieregistratie. Deze is echter momenteel nog niet gericht op aparte registratie van dat soort incidenten. Het gevaar bestaat dat interetnische incidenten 'weg geregistreerd' worden in andere categorieën. Om dat te voorkomen, is het zaak ze óók een eigen categorie te geven.

20. Maak goed gebruik van sociale antennes

Elke gemeente beschikt over 'sociale antennes' die gezamenlijk kunnen peilen wat er leeft onder de bevolking. In de eerste plaats zijn dat professionals die direct contact hebben met mensen in de gemeente, zoals buurt- en jongerenwerkers en maatschappelijk werkers. Ook leerkrachten en gemeenteambtenaren kunnen als antenne fungeren, bijvoorbeeld medewerkers van de dienst Sociale Zaken. Maar naast deze professionals zijn er ook 'gewone' mensen die door hun vele contacten een gevoel hebben van wat er leeft, en welke spanningen er bestaan. Zij kunnen over de onderlinge verhoudingen tussen bevolkingsgroepen signalen afgeven die voor de gemeente uiterst bruikbaar zijn.³⁵

Ook de bestuurders zelf onderhouden natuurlijk contacten met burgers. Naarmate die meer evenredig zijn gespreid over de bevolking, zullen ze beter weten wat er speelt in de verschillende geledingen en tussen groepen.

Zicht houden op wat er specifiek leeft onder *allochtone* burgers, blijkt vaak lastiger voor bestuurders. Ook hier geldt dat professionals en burgers met sociale antennes goede diensten kunnen bewijzen, mits zij toegang hebben tot kringen van allochtonen of daar zelf toe behoren. Nóg een effectieve manier om toegang te krijgen, is regelmatig overleg voeren met allochtone zelforganisaties of koepels daarvan. En tot slot: ook een goede afspiegeling van de bevolking in het gemeentelijk personeelsbestand is van belang in dit verband.

21. Stimuleer initiatieven om onderlinge relaties te verbeteren

Initiatieven om (interetnische) relaties binnen de bevolking te verbeteren, verdienen uiteraard alle steun en stimulansen. Wel is van belang dat zo'n initiatief zich *niet*

³⁵ Zie ook R. Witte et al, 2003: p. 30.

tot een enkele, onderscheiden groep beperkt maar op brede lagen van de bevolking is gericht.³⁶ Want spanningen zijn altijd wijder verspreid en zitten dieper dan een incident in eerste instantie doet vermoeden. Bovendien, niet minder belangrijk: een brede benadering voorkomt dat één bevolkingsgroep als aanleiding of ‘schuldige’ wordt beschouwd. Die groep zou hierdoor geïsoleerd kunnen raken of zichzelf kunnen isoleren, en dat zou de spanningen juist weer opvoeren.

22. Pak interetnische spanningen integraal aan in het jeugdbeleid

Interetnische incidenten en opgelopen spanningen kunnen aanleiding zijn om het jeugdbeleid aan te vullen met preventieve en repressieve acties en maatregelen. Deze integrale aanpak kan bestaan uit vijf onderdelen: structurele preventie; spanningen signaleren; confrontaties voorkomen; repressieve aanpak en nazorg bij incidenten. (Zie voor een beschrijving de slotparagraaf van hoofdstuk 4.)

23. Stel een ‘checklist sociale calamiteiten’ op

Een rampenplan (of operationeel bestrijdingsplan) staat vooral in het teken van een snelle en efficiënte bestrijding van de ramp zelf, met een sterke nadruk op de diensten van brandweer, politie en GGD. De aanpak van maatschappelijke gevolgen blijft daarbij grotendeels buiten beeld. Toch is ook die aanpak van groot belang, en zeker bij interetnische incidenten.

Gemeenten doen er daarom goed aan voor dit soort incidenten een ‘checklist sociale calamiteiten’ op te stellen. Zo’n checklist – met als sleutelwoord ‘communicatie’ – voorziet wél in acties, op korte en middellange termijn, om de maatschappelijke nasleep in goede banen te leiden. Hij vormt daarmee een goede aanvulling: terwijl de operationele aanpak afgeschaald wordt, blijft de checklist volop in werking. Bij de uitvoering ervan zijn ook partners betrokken die nimmer opgeroepen worden voor de operationele bestrijding: het jongerenwerk, welzijnsinstellingen, scholen, woningcorporaties, en vertegenwoordigers van verschillende bevolkingsgroepen. Hun inbreng staat borg voor de gewenste integrale benadering.

Bijkomend voordeel van de checklist is dat (media-)reacties van gemeente en partners op elkaar worden afgestemd. Hij regelt het woordvoerderschap en reguleert de perscontacten. Belangrijk, want woordvoerders van verschillende instellingen en partijen spreken elkaar gemakkelijk tegen, hetgeen tot verwarring en verdere escalatie kan leiden.

Hoe stel je zo’n ‘checklist sociale calamiteiten’ samen? In feite gaat het erom gemeentelijke afspraken, regels en ervaringen bijeen te brengen: hoe treden wij als gemeente op bij een dergelijk incident? Hierboven hebt u al een flink aantal suggesties en tips aangetroffen; bijlage 6 bevat bovendien aanbevelingen voor het opstellen van een communicatieplan bij interetnische spanningen³⁷. Maar een blauwdruk is uiteraard niet te geven: de ene gemeente is de andere niet, dus ook de checklist dient een lokale invulling te krijgen. Wel is altijd van belang erin op te nemen wie bij de aanpak de samenwerkingspartners van de gemeente zijn. Met hen wordt ook de checklist en de daarin vervatte verdeling van taken en verantwoordelijkheden doorgenomen.³⁸

³⁶ Zie R. Witte, M. Veenstra, K. Schram & F. Kors, *Interetnische Spanningen. Een Draaiboek*; Sdu, Den Haag 2003.

³⁷ Bron: R. Witte e.a., 2003.

24. Oefen regelmatig op de uitvoering van de checklist

Rampenplannen zijn alleen zinvol als er regelmatig op de uitvoering wordt geoefend. Datzelfde geldt voor de 'checklist sociale calamiteiten': je bouwt dan praktische ervaring op voor de momenten dat hij echt moet worden ingezet. Bovendien brengt oefening onvolkomenheden aan het licht en biedt ze de mogelijkheid de checklist bij te stellen en te actualiseren.

³⁸ De coördinatiegroep kan overigens ook ingezet worden om regelmatig te informeren over eventuele – al dan niet oplopende – interetnische spanningen.

Over de auteurs

Dr. Rob Witte is politicoloog/criminoloog, onderzoeker/adviseur. Hij heeft in de loop der jaren ruime (lokale, nationale en internationale) ervaring en deskundigheid opgebouwd in wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek en advies op het brede terrein van de interetnische samenleving. Hij schreef zijn proefschrift over overheidsreacties op racistisch geweld in Groot-Brittannië, Frankrijk en Nederland. Sinds december 2003 is hij als programmaleider Jeugd & Veiligheid werkzaam bij FORUM.

Drs. Paul Brassé heeft als cultureel antropoloog zijn sporen verdiend in het wetenschappelijk en beleidsmatig onderzoek op het terrein van de multi-etnische samenleving. Aan de Universiteit van Amsterdam deed hij onderzoek naar de arbeidsmarktpositie en naar het sport- en vrijetijdsgedrag van jonge Turken en Marokkanen, en naar discriminatie bij arbeidsorganisaties. Bij FORUM is hij als senior beleidsmedewerker werkzaam op het terrein van burgerschap, zelforganisaties, etnische segregatie en concentratie, criminaliteit en preventie.

Drs. Krista Schram heeft communicatie en sociale wetenschappen gestudeerd. Zij deed onderzoek naar de psychologische gevolgen van discriminatie onder Turkse jongeren, en was betrokken bij onderzoeksprojecten naar sociale cohesie, participatie, preventiebeleid (CRIEM) en inburgering. Sinds twee jaar is zij werkzaam bij FORUM in het programma Jeugd & Veiligheid, waarin zij onder meer het Interventieteam Interetnische Spanningen ondersteunt.

Bijlage 1 Overzicht van geïnterviewde personen

De heer A. Amhaouch	Stichting Platform Helden (voorzitter)
De heer M. Abbou	Stichting Marokkaans Islamitische belangen
De heer M. Alkilic	Stichting Medelanders
De heer W. van der Coelen	Afdeling Welzijn gemeente Helden
De heer W. Crebolder	Hoofd afdeling Welzijn gemeente Helden
De heer J. Custers	Stichting Vorkmeer (voorzitter)
De heer W. Evers	Gemeentesecretaris van Helden
De heer B. Güçlü	Stichting Medelanders
De heer J. Goutier	Brandweer regio Helden
De heer T. Hendriks	Politie Helden
De heer J. Hermans	PR/voorlichting gemeente Helden
De heer A. Kleijngeld	Burgemeester van Helden
De heer H. Janssen	Bouwens van der Boije College (directie)
De heer M. Sahin	Turkse moskee Helden
De heer J. Schoeren	Bouwens van der Boije College (sectordirecteur juniorcollege)
Mevrouw A. Serin-Almis	Turkse vrouwengroep in Helden
De heer A. Timmermans	Wethouder Leefbaarheid
De heer R. Timmermans	Beleidsmedewerker Openbare orde en Veiligheid (AOV)
De heer W. Stienen	Justitie Roermond
De heer W. van Amerongen	Commissaris van Politie district Venlo
Mevrouw P. Wismans	Stichting Vorkmeer
De heer L. Yahia	Stichting Marokkaanse Ouderenraad Helden

Bijlage 2 Geraadpleegde bronnen en documenten

Gemeentelijke en regionale documenten

- Brief van de korpschef politie Limburg-Noord aan de burgemeester van Helden over verscherping van het toezicht (5 november 2004)
- Brief van de Minister van BZK over waakzaamheid naar aanleiding van de moord op Theo van Gogh (9 november 2004)
- Brief van de Commissaris van de Koningin in Limburg aan alle burgemeesters in de provincie (10 november 2004)
- Brandweerrapport van de post Helden (uitruk 918-04)
- Evaluatie van de moskeebrand, OvD-B Rob Lowes (13 november 2005)
- Gesprekken van leden College B&W met de Heldense gemeenschap
- Gemeentelijke rapportage van acties naar aanleiding van de moskeebrand (29 november 2004)
- ‘Laten we ons verstand gebruiken’, oproep van de burgemeester op de gemeentelijke website
- Besluitenlijst van de Commissie Algemeen Bestuur en Veiligheid op 24 januari 2005

- Verslag van de informele gemeenteraadsbijeenkomst op 15 november 2004
- Verslag van het overleg met de Stichting Marokkaans Islamitische belangen en de Turkse Stichting Islamitische belangen op 6 april 2005
- Lijst met reacties geplaatst op het discussieforum 'brand moskee' op de gemeentelijke website
- Verslag van de vergadering 'Vreemdelingenhaat onder jongeren', 2 september 2004 te Venlo
- Eindrapportage van Team Hardcore, 2004 (inventarisatie en analyse Lonsdale-jongeren in de regio)
- Aanvraag voor het project 'Behoud en versterking sociale veiligheid Bouwens van der Boije College Helden' (27 september 2004)
- Beschrijving van 'Jij + ik = wij', een project voor vmbo-leerlingen aan het Bouwens van der Boije College (24 november 2004)
- Notitie van de Regionale Organisatie Grootschalig Multidisciplinair Optreden en Rampenbestrijding (november 2003)

Persberichten

- Persbericht politie Limburg-Noord d.d. 28 december 2004
- Persbericht Openbaar Ministerie d.d. 17 januari 2005

Kranten en tijdschriften

- Knipselkrant dagblad *De Limburger* (13 – 17 november 2004)
- *HP/De Tijd*, artikel 'Volk en Vaderland. Lonsdale in Limburg' (1 december 2005)
- *NRC Handelsblad*, artikel 'De zweep erover, vindt de wethouder' (24 november 2004)
- Dagblad *De Limburger*, artikel 'Extremisme in Limburg' (20 november 2004)

Literatuur

- COT, 'Een gijzeling in Helden. Evaluatie van de gebeurtenissen op 17 maart 2000', COT-reeks 7, 2001
- R. Witte, 'Racist violence and the state: a comparative analysis of Britain, France and the Netherlands'; Addison Wesley Longman, Londen 1996
- R. Witte e.a., 'Interetnische spanningen. Een draaiboek'; Sdu Uitgevers, Den Haag 2003
- U. Rosenthal, 'Crisiscommunicatie: het verdienen van publiek vertrouwen'. In: *Crisis gecommuniceerd*; ministerie van BZK, Den Haag 2002: pp. 13-22
- VNG-project Lokaal Jeugdbeleid, *Jeugd en Veiligheid*, Den Haag 2001, en R. Witte et al, 2003
- AIVD-nota 'Lonsdale-jongeren' in Nederland, juli 2005, nr. 2381145/01, p. 7
- Brief ministerie van BZK d.d. 6 juli 2005, kenmerk 2005-0000115205, onderwerp: aanbidding AIVD-nota 'Lonsdale-jongeren' in Nederland
- Nota ministeries van Justitie en BZK, *Criminaliteit in relatie tot de integratie van etnische minderheden* – CRIEM, Den Haag 1997
- J. Hendriks & A.F.A. Korsten, 'Limburg brengt de bestuurskracht van haar gemeenten in kaart'; in *B&G*, april 2004, p. 30

Bijlage 3 Overzicht van de gebeurtenissen in Helden

Gebeurtenissen voorafgaand aan de moskeebrand	
Januari 2004	Ruit van moskee Helden ingegoooid
April	Poging tot brandstichting bij moskee; zes Lonsdale-jongeren uit Helden en Panningen aangehouden
Augustus	Vechtpartij tussen Marokkaanse en autochtone jongens tijdens kermis Stickers met racistische leuzen op moskee geplakt
September	Drie jongens uit Maasbree en Helden bekladden 60 gebouwen en standbeelden in Helden; de daders worden opgepakt
2 november	Moord op Theo van Gogh in Amsterdam
2 november	Brief van Platform Allochtonen aan College van B&W: verzoek om overleg
2 november	Fax van Commissaris van de Koningin aan burgemeesters Limburg (met een brief van de minister van BZK n.a.v. de aanslag op Theo van Gogh)
5 november	Vechtpartij bij discotheek Apollo tussen allochtone jongeren en Lonsdale-jongeren; noodhulpeenheden herstellen orde
5 november	Brief van politie Noord-Limburg aan burgemeester Helden
5 november	Politie voorkomt brandstichting moskee Venray; vier jongeren aangehouden
8 november	Burgemeester spreekt tijdens voetbalwedstrijd tussen allochtone en autochtone jongeren over wat er gaande is in Nederland
9 november	Brandstichting islamitische school in Uden
9 november	Brief van minister BZK aan Commissarissen van de Koningin: verzoek om risicoanalyse
9 november	Brief van Nederlands Politie Instituut aan districtschefs
10 november	Brief van Commissaris van de Koningin aan burgemeesters Limburg
10 november	Antwoordbrief van gemeente Helden aan Commissaris van de Koningin
10 november	Overleg tussen gemeente, politie en vertegenwoordigers allochtone organisaties
10 november	Discoavond discotheek Apollo afgelast
Zaterdag 13 november 2004 – de dag van de brand	
5.45	Brand ontdekt door gelovigen
5.52	Melding bij alarmcentrale en brandweer
5.54	Uitslaande brand
5.54	Middelbrand
5.55	OvD-B (Lowes) en HOvD-B (van Mullecom) gealarmeerd
5.58	Brandweer 739 (TS1) rukt uit
5.58	Voorlichter brandweer opgepiept
5.59	OvD-B rukt uit naar Helden
5.59	Burgemeester in kennis gesteld door meldkamer
6.00	
6.01	Helden 749 (TS2) uitgerukt
6.02	GRIP-1 afgekondigd (door OvD)
6.02	Brandweer 779 (HV2) rukt uit
6.03	Brandweer 739 (TS1) ter plaatse
6.04	Helden 686 (PM) uitgerukt
6.05	Brandweer 749 en 779 (TS1+2) ter plaatse
6.06	Beleidspiket Boelens in kennis gesteld
6.07	Helden 686 (PM) ter plaatse
6.07	Voorlichterspool (sector Veiligheid) gealarmeerd
6.08	Sein 'brand meester'
6.10	OvD-G Wilbers gealarmeerd in verband met GRIP-1
6.13	Voorlichter Venlo (van Haperen) heeft contact met voorlichter sector Veiligheid (Verbaan)
6.15	OvD-B ter plaatse

6.21	Brandweer Venlo gealarmeerd
6.21	Adviseur gevaarlijke stoffen (AGS) heeft contact met OvD-B
6.23	Chef Basiseenheid politie (Hendrikx) wordt gebeld, gaat ter plaatse
6.23	Brandweer Venlo (AL) uitgerukt
6.25	AGS gaat ter plaatse in verband met mogelijk asbest
6.30	RCvD in kennis gesteld: bij verdere bijzonderheden op de hoogte brengen
6.35	HOvD-B wordt geïnformeerd
6.36	CBE Hendrikx (onderweg) belt Commissaris van Politie district Venlo, Van Amerongen
6.41	Brandweer Venlo (AL) ter plaatse
6.42	AGS ter plaatse
6.52	Ventilator ingezet
6.53	Melding brand bij verzekeraar (VHD)
6.56	Plaatselijke commandant neemt commando HOvD ter plaatse over
6.59	Helden 686 ingerukt
7 uur	
7.05	OvD-P verzoekt technische ondersteuning
7.06	Voorlichter Verbaan (sector Veiligheid) ter plaatse
7.07	Brandweer Venlo ingerukt
7.09	OvD-B en OvD-G gaan naar gemeentehuis in verband met GRIP-1 (beleidsteam)
7.10	Technische Ondersteuning (TO) in kennis gesteld en gaat ter plaatse
7.14	Brandweer 739 (TS1) vraagt salvage
7.22	Beleidsteam op gemeentehuis bijeen
7.22	Brandweer 749 ingerukt Politie meldt: OvD-P gaat naar gemeentehuis
7.24	Brandweer 779 rukt in
7.32	Politievoorlichter Van Raaij ter plaatse, gaat naar gemeentehuis
7.39	OvD-P Philipsen meldt zich ter plaatse
7.56	Brandweer (TS1) ingerukt
8.00	
8.15	Aankomst salvage coördinator (VHD)
8.45	Persconferentie en aansluitend interviews
8.52	Verzoek OvD-G om HSGHOR op te piepen
9.00	
9.01	HSGHOR gaat bellen met OvD-G
9.24	Eerste bevelvoerder Helden (brandweer) gaat met TO bellen
9.29	Eerste bevelvoerder Helden (brandweer) gaat ter plaatse
10.00	
10.26	OvD 996 ingerukt
10.36	OvD-B voor korte evaluatie naar meldkamer Overleg burgemeester met politie Venlo over mogelijke risico's bij uitgaan jongeren
11.00	
11.30	Tweede bijeenkomst beleidsteam
11.58	OvD 996 heeft RCvD op de hoogte gebracht
Middag	
13.00	Tweede persconferentie en interviews
Later	Bezoek burgemeester en loco aan alternatieve gebedsruimte in gymzaal Stichting Vorkmeer Burgemeester zoekt contact met lokale omroep P&M
16.36	Brandweer 739 (TS1) ter plaatse voor nacontrole
16.57	Brandweer 739 (TS1) ingerukt
Avond	Toespraak van burgemeester via lokale omroep P&M
Nacht	Gesprekken van burgemeester en AOV'er met diverse jongerengroepen in discotheken en cafés

Zondag 14 november (Suikerfeest)	
10.00	Bezoek aan opvanglocatie Turkse mannen bij Stichting Vorkmeer
10.30	Derde bijeenkomst van (afgeslankt) beleidsteam
	Communiqué van OM uitgegeven: brandstichting
	Overleg van gemeente met Marokkaanse en Turkse gemeenschappen over vervangende huisvesting moskee
	Veelvuldig perscontact
Rond 18.00	Nacontrole door brandweer
20.30	Informeel (extra) gemeenteraadsbijeenkomst
Dinsdag 16 november	
Middag	Persverklaring burgemeester over terughoudendheid naar TV en andere media
19.30	Burgemeester, wethouder Leefbaarheid e.a. in gesprek met Platform Allochtonen Helden
Woensdag 17 november	
	Communiqués van burgemeester en raadsfracties in <i>Heldens Nieuws</i> en op de gemeentelijke website
Donderdag 18 november	
	Overleg tussen gemeente, BBC, Vorkmeer en politie over omgang met de pers
	Burgemeester van Venray en Kamerlid D66 op de radio
	Overleg met Platform Allochtonen Helden
Maandag 22 november	
	Wethouder Timmermans bezoekt gemeenschap Egchel (vijftig personen)
	Extra raadsvergadering over extra voorzieningen aan risicopand Nijverheidsstraat
Dinsdag 23 november	
	Wethouder Timmermans spreekt met zes leerlingen van scholengemeenschap BBC
	Wethouder Fleuren bezoekt ZIJ-Actief in Panningen (honderd vrouwen)
	Wethouder Fleuren bezoekt ZIJ-Actief in Koningslust (vijftig vrouwen)
	Gemeente opent discussieforum over moskeebrand op de website
Woensdag 24 november	
	Wethouder Timmermans praat in Koningslust met twaalf Lonsdale-jongeren
	Artikel in NRC: 'Dorpsracisme in Noord-Limburg'
	Bezoek van vijf Lonsdale-jongeren aan de burgemeester
	Wethouder Timmermans naar twee ouderavonden (resp. acht en twaalf personen)
	Verklaringen van gemeenteraad en burgemeester in <i>Heldens Nieuws</i>
Donderdag 25 november	
	Wethouder Timmermans bezoekt Mingelmoos (twaalf bewoners)
	Wethouder Timmermans spreekt een journaliste van het Franse dagblad <i>LaCroix</i>
	Minister Van der Hoeven brengt een bezoek aan BBC
	Gesprek van burgemeester en hoofd Welzijn met groepje jongeren
Avond	Evaluatie en voortgangsgesprek burgemeester, secretaris, AOV'er, vertegenwoordigers afdeling Welzijn en politie
Vrijdag 26 november	
	Bezoek Wethouder Timmermans aan ouderen
Zondag 28 november	
	Platform Ontwikkelingssamenwerking organiseert interculturele discussiemorgen
Maandag 29 november	
	Brief van Lonsdale-jongeren aan de burgemeester
Tussen 6 september en 28 december	
Sinds 6/9	Bij drie woningen in totaal 42 ruiten ingegooid
Sinds 15/11	Brand gesticht in drie woningen, bibliotheek, sportzaal en auto
17 januari	
	Aanhouding 19-jarige verdachte van brandstichting moskee

Bijlage 4 Lijst van gebruikte afkortingen

AGS	Adviseur gevaarlijke stoffen
AOV	Ambtenaar Openbare Orde en Veiligheid
AL	Autoladder
BBC	Bouwens van der Boije College
BT	Beleidsteam
GAC	Gemeentelijk Actie Centrum
GHOR	Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen
HSGHOR	Hoofd Stafsectie GHOR
GRIP	Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdings Procedure
(H)OvD-B	(Hoofd)Officier van Dienst - Brandweer
OvD-G	Officier van Dienst - Geneeskundig
OvD-P	Officier van Dienst – Politie
PM	Personeels- en Materieelvoertuig
RCvD	Regionaal Commandant van Dienst
SV	Sector Veiligheid
TGO	Team Grootschalig Optreden
TO	Technische Ondersteuning
TS	Tankautospuiter
VHD	Verzekeraars Hulpdienst (Salvage coördinator)

Bijlage 5 Overzicht van de tips uit hoofdstuk 5

CRISISMANAGEMENT	PREVENTIE MET BELEID
Organisatie	Jeugdbeleid
Zorg voor een goede coördinatie van de 'maatschappelijke aanpak'	Vind uit wat er leeft onder groepen van jongeren
Maak de omvang en status van de coördinatiegroep duidelijk	Kijk voor het jeugdbeleid goed naar visie en doelgroepen
Maak heldere taak- en termijnsafspraken in de coördinatiegroep	Werk bovenlokaal samen bij 'grensoverschrijdende' problemen
Organiseer direct een goede coördinatieondersteuning	
Communicatie	Interetnische relaties
Plaats het incident in zijn bredere context	Houd een aparte registratie bij van interetnische incidenten
Leg zo snel mogelijk contact met de direct betrokkenen	Maak goed gebruik van sociale antennes
Informeer op korte termijn de gemeenteraad	Stimuleer initiatieven om onderlinge relaties te verbeteren
Communiceer met de verschillende bevolkingsgroepen	Pak interetnische spanningen integraal aan in het jeugdbeleid
Verstrek informatie aan het gemeentelijk apparaat	Stel een 'checklist sociale calamiteiten' op
Voer overleg met de betrokken ketenpartners	Oefen regelmatig op de uitvoering van de checklist
Wees voorbereid op grote media-aandacht	
Stel een voorlichtingsteam samen	
Geef persconferenties en bereid die goed voor	
Bepaal welke media voorrang krijgen	
Registreer media-uitingen én mediacontacten	

Bijlage 6 Algemeen communicatieplan *

1. Formuleer heldere communicatiedoelen

Communicatie bij interetnische spanningen is in de eerste plaats gericht op het opbouwen van relaties met betrokken partijen. Goede relaties en verhoudingen zijn een voorwaarde om te kunnen werken aan versterking van de sociale cohesie binnen de lokale gemeenschap. Ook zijn ze noodzakelijk om:

- inzicht te krijgen in de groepen binnen de gemeente en hun onderlinge verhoudingen
- interetnische spanningen te kunnen signaleren
- adequaat en eenduidig (lees: in samenwerking) te kunnen reageren op interetnische spanningen en incidenten
- medewerking en steun te kunnen verwachten van gemeenschappen bij het maken en uitvoeren van plannen om spanningen te verminderen

Let op: Het opbouwen van relaties kost tijd en energie die zichzelf niet altijd direct terugverdienen. Toch zal de investering op termijn de moeite waard blijken. Goede onderlinge verhoudingen zijn van cruciaal belang om oplossingen te kunnen bieden voor complexe sociale vraagstukken. Probeer communicatie en netwerkactiviteiten te incorporeren in de dagelijkse werkzaamheden. Dat hoeft niet altijd veel extra tijd te kosten, maar vergt wel aandacht, interesse en inlevingsvermogen.

2. Formuleer de doelgroepen

Communicatie bij interetnische spanningen kent grofweg drie doelgroepen:

1. Professionals: mensen die vanuit hun beroep te maken hebben met jongeren in de lokale context. Hierin kunnen onder meer de volgende subdoelgroepen worden onderscheiden:

- Leraren in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs
- Jongerenwerkers
- Buurtregisseurs
- Medewerkers van bureau HALT
- Officier van Justitie
- Medewerkers van bureau Jeugdzorg en de GGD
- Medewerkers van woningbouwcoöperaties
- Medewerkers van sportverenigingen

2. De bevolking: burgers die direct en indirect betrokken zijn bij interetnische spanningen binnen de lokale samenleving. Hierin kunnen onder meer de volgende subdoelgroepen worden onderscheiden:

- Jongeren
- Ouders
- Bewoners van een straat, buurt of wijk
- Etnische of religieuze gemeenschappen

3. Bestuurders: zowel binnen de gemeente als bij relevante instellingen en organisaties

* Bron: R. Witte, M. Veenstra, K. Schram & F. Kors, *Interetnische Spanningen. Een Draaiboek*; Sdu, Den Haag 2003.

3. Communiceer met professionals

Binnen de gemeente bestaan meestal talloze overleggen waarin professionals en ambtenaren bij elkaar komen om bepaalde thema's te bespreken. Ook vindt er met enige regelmaat bilateraal overleg plaats (hetzij face to face, hetzij telefonisch of per e-mail). Gebruik deze bestaande formele én informele overlegstructuren om:

- het verschijnsel interetnische spanningen bij professionals onder de aandacht te brengen
- te vragen naar:
 - de verhoudingen tussen groepen in de lokale gemeenschap en de ontwikkelingen daarin
 - hun ervaringen met (interetnische) spanningen tussen (bevolkings)groepen
 - hun visie op dit verschijnsel
 - hun handelingsstrategieën
- samenwerking tussen professionals te stimuleren en aan te geven hoe de gemeente die wil faciliteren

Let op: Niet alle professionals hebben van nature de gave om verhoudingen tussen groepen te duiden en spanningen te signaleren. Organiseer daarom eens een bijeenkomst waarin deskundigheidsbevordering op dit terrein centraal staat.

4. Communiceer en houd contact met de bevolking

Door regelmatig met professionals van gedachten te wisselen over de verhoudingen binnen de lokale gemeenschap, wordt al gauw duidelijk wie van hen de verschillende groepen in de samenleving kent, weet wat daarbinnen leeft en *feeling* heeft voor het signaleren van spanningen. Gebruik deze professionals om in contact te komen met sleutelfiguren. Elke (etnische) groep of buurt kent een of meer personen die nauw betrokken zijn bij (en zich inzetten voor) hun groep of leefomgeving. Zij weten vaak haarfijn te vertellen wat er speelt en waar pijnpunten tussen groepen zitten. Ga zo nu en dan eens langs bij deze sleutelfiguren.

Let op:

- Sleutelfiguren kunnen zich soms voordoen als representanten van grote groepen mensen, terwijl zij in werkelijkheid vooral bezig zijn de eigen belangen of die van een kleine groep te behartigen. Houd daar rekening mee!
- Doe in contact met individuen of groepen nooit negatieve uitlatingen over andere groepen of personen. Doe ook nooit beloftes waarvan niet zeker is dat ze kunnen worden waargemaakt. Koppel acties naar aanleiding van gesprekken terug.
- Allochtone raden, religieuze instellingen, zelforganisaties of bewonersverenigingen zijn sociale verbanden die je, soms met vooraankondiging, kunt bezoeken om een idee te krijgen van wat er op lokaal niveau en binnen bepaalde groepen speelt.
- Contact met jongeren kan gewoon plaatsvinden op plekken waar zij in hun vrije tijd te vinden zijn (bijvoorbeeld hangplekken, jeugdhonken, uitgaansgelegenheden etc.). Soms is echter een wat formeler contact met jongeren gewenst: om te inventariseren wat er onder hen leeft en waar zij behoefte aan hebben, en om bepaalde (beleidsmatige) ideeën te toetsen. Een jongerenraad kan dan nuttig zijn. Houd er echter wel rekening mee dat jongerenraden nooit representatief zijn voor *alle* jongeren in een gemeente. Bijeenkomsten

met een jongerenraad zijn daarom niet afdoende om zicht te krijgen op de leefwereld van jongeren in het algemeen.

- Om een jongerenraad van nut te laten zijn en de leden gemotiveerd te houden, is het van belang dat:
 - de diversiteit binnen de jongerenraad groot is (onder andere qua leeftijd en etnische samenstelling, opleidingsniveau en sekse)
 - bijeenkomsten ook leuk en gezellig zijn
 - de jongeren concrete thema's krijgen voorgelegd
 - de jongeren als gelijkwaardige gesprekspartners worden benaderd
 - alleen beloftes worden gedaan die ook worden waargemaakt en teruggekoppeld
- Ouders, en met name moeders, zijn goede 'antennes' als het gaat om het signaleren van spanningen tussen jongeren. Als uit indirect contact (via professionals) of uit direct contact blijkt dat moeders zich zorgen maken, organiseer dan een informele bijeenkomst, bijvoorbeeld bij een van de moeders thuis of in het buurthuis, waar zij hun zorgen kunnen uitspreken. Laat deze groep zo mogelijk etnisch gemengd zijn. Uit de praktijk blijkt dat vrouwen, vaker dan mannen en jongeren, bereid zijn om culturele en andere verschillen te overbruggen.

5. Communiceer met bestuurders

Van professionals kunnen alleen inspanningen voor het signaleren en aanpakken van interetnische spanningen worden verwacht, als daarvoor draagvlak bestaat onder bestuurders. Deze bepalen immers de speerpunten van het beleid, de inhoud van het werk en de middelenverdeling over activiteiten. Breng daarom in bestaande overleggen het verschijnsel interetnische spanningen en de ontwikkelingen daarin onder de aandacht, zonder het onderwerp direct een al te zware lading te geven.

Zaterdag 13 november 2004. Om 5.45 uur wordt brand ontdekt in de moskee van het Limburgse Helden. De brandweer is snel ter plaatse en weet het vuur spoedig onder controle te krijgen, al kan zij niet voorkomen dat de gebedsruimte geheel verloren

gaat. De *maatschappelijke* effecten van de brand zijn echter vele malen groter dan de rook- en waterschade aan de moskee. En dat heeft alles te maken met groeiende interetnische spanningen op de achtergrond.

Hoe gingen de gemeente en haar partners om met de riskant smeulende resten en 'roetneerslag' in de samenleving? En hoe pakte dat uit? In dit evaluatierapport worden alle gebeurtenissen en acties rond de moskeebrand op een rij gezet. De onderzoekers besluiten hun analyse met een reeks praktische adviezen en tips: welke lessen kunnen gemeenten trekken uit de Heldense aanpak?

FORUM

INSTITUUT VOOR
MULTICULTURELE
ONTWIKKELING